

**LENINISMA IDEJAS APGAISMO
CELU UZ KOMUNISMU**

V. Kovaleva plakats

UZMANĪBU DRAMATURGIJAI!

Šīs dienas PSRS Padomju rakstnieku savienības Sekretariats noklausījās un apsprieda ziņojumus par mūsu republikas rakstnieku saimē darbu. To vispusīgi novērtējot, radās nepārprotams secinājums: sevišķi vērtīga pašlaik veiktā latviešu padomju dramaturģijai visos tās žanros, ieskaitot kinodramaturģiju un operu libretu sacerēšanu. Vēl vairāk — ir pamats celt dramaturģijas jautājuma nopietnu trauksmi.

Drīz pāies pieci gadi kopš VK(b)P CK vēsturiskajiem lēmumiem ideoloģijas jautājumos, kur akcentēti bija iztirzāti jautājumi par dramatisko teātru repertuāru un līdzekļiem tā uzlabošanai. Šaj laikā, izpildot partijas sprauktos uzdevumus, nopietni panākumi gūti arī latviešu padomju dramaturģijā. Padomju lugu klūvusi par mūsu republikas teātru repertuāra pamatu. Krietnu ieguldījumu te devuši arī latviešu padomju dramaturgi. Labākie viņu darbi, kā A. Grigula luga «Māls un porcelāns», kino filma «Rainis», kuras scenarija radīšanā piedalījies Fr. Rokpelnis, E. Zālītes «Vārds sievietēm» u. c. darbi iekaroja sev vietu uz mūsu plašās Dzimtenes skatuves un ekrāniem, kļuva pazīstami tautas demokrātijas zemēs, tai skaitā tālajā Ķīnā. Varam droši teikt, ka nekad agrāk latviešu dramaturģijā nav piedzīvojusi un nevarēja piedzīvot tik strauju uzplaukumu.

Visu to ievērojot un pienācīgi novērtējot, tomēr nevar noliegt, ka pašlaik latviešu padomju dramaturģijas stāvoklis rada nopietnas bažas. Lietā tā, ka neizmērojami augušas partijas, tautas, mūsu padomju sabiedrības prasības. Arī te spēkā ir likums: virzīties uz priekšu aizvien straujāk, pārņemt tos tempus, kurus par apmierinošiem varējām atzīt vakar un aizvakar. Nekādā ziņā nav pieļaujams solis atpakaļ ne darbu kvalitātes, ne arī kvantitātes ziņā. Lūk, šīs atziņas gaismā tad jārunā par trauksmi latviešu padomju dramaturģijā.

... galvenais praktiskais uzdevums ir katrā dramatiskajā teātrī ik gadus organizēt ne mazāk kā 2-3 jaunas idejiski un mākslinieciski augstvērtīgas izrādes par mūsdienu padomju tēmatiem. — teikts VK(b)P CK lēmumā «Par dramatisko teātru repertuāru un līdzekļiem tā uzlabošanai». No šejienes skaidri un nepārprotami izriet padomju dramaturgu, tai skaitā arī latviešu padomju dramaturgu uzdevums, kuriem jārada tādas lugas un pietiekamā daudzumā.

Pašlaik aizvadīta viena teātra sezona, un republika gatavojas nākošajai. Par to domājot, rodas dibinātas bažas: vai spēsim sekmīgi veikt partijas sprauto uzdevumu. Iepazīstoties ar rakstnieku radošajiem plāniem un nodomiem, jā-saka, ka pašlaik tā veikšana šķiet apdraudēta. Tādēļ ir laiks un vietā pievērst visnopietnāko uzmanību dramaturģijas jautājumiem.

Viens no galvenajiem latviešu padomju dramaturģijas trūkumiem ir tas, ka šīs gados nav izdevies izaudzināt pietiekamu maņu vecākus paaudzes pārstāvjus. N. Vētra, A. Vilks, E. Zuntners, M. Salnāja un daži citi jaunākās paaudzes dramaturgi vēl tikko sper pirmos soļus uz šī grūta un atbildīgā ceļa. Nevar vēl pateikt, kādā virzienā šīs ceļš aizvēršies un vai pirmos mēģinājumus jau tuvākajā laikā spēš vainagot paliekoši ieguldījumi latviešu padomju dramaturģijā. Bet pierādījies, ka ar vecajiem spēkiem vien nav vairs iespējams veikt jaunus, paaugstinātos uzdevumus.

Vēl sliktāks ir stāvoklis kino un operas dramaturģijā. Pašlaik pārāgri runāt pat par to, ka šajās nozarēs būtu radīti noteikti kadri, autoru aktīvs.

Kas darāms, lai likvidētu šīs grūtības un nodrošinātu latviešu padomju dramaturģijas tālāku uzplaukumu visos žanros un paveidos?

Vispirms vēl un vēlreiz jāatgādina VK(b)P CK norādījums:

«Nepieciešams, lai visi rakstnieki, kas spējīgi radīt dramaturģijas darbus, aktīvi un radoši iekļautos ārkārtīgi svarīgajā darbā — izveidot teātru repertuāru, kas pēc savas kvalitātes atbilstu mūsdienu skatītājam.»

Biedri dramaturgi! Lai kādi būtu mūsu radošie plāni un nodomi, šīs partijas uzdevums adresēts tieši jums. Uzskatīsim to par cīņas pavēli, un tā arī izpildīsim to!

Te pilnā jaudā iedarbināmi tādi šo mākslas nozaru vadoši un organizējoši centri kā Mākslas lietu pārvalde, LPSR Kinematogrāfijas ministrija, Rīgas kinostudija un mākslas filmu studija, Rakstnieku savienība. Lai šīs organizācijas iepazīstina plašas autoru aprindas ar saviem plāniem, lai jauniem dramaturģijas ceļa gājējiem ik uz soļa būtu nodrošināta radoša, kvalificēta, nesavtīga palīdzība; lai netiktu zēlotas pūles un līdzekļi viņu darba novešanai galā! Pēdējais apstāklis mūsu republikā ir sevišķi svarīgs. Tieši dramaturģijā ir daudz jaunu autoru, kuru darbi gan ieguvuši pirmo atzinību, bet vēlāk pamesti puseļā un pamazām aizmirsti. Labākos spēkus padomju dramaturģijas darbu inscenēšanā — tāds aicinājums vēl vienmēr adresējams mūsu teātriem! Visus ceļus valā kino scenarijiem un operu libretiem, kas sasnieguši pienācīgu līmeni — tā gribētos teikt mūsu žurnālu un Latvijas valsts izdevniecības redakcijām! Un par visām lietām — lai vienmēr godā un cieņā būtu kritika un paškritika!

Grūtības latviešu padomju dramaturģijā ir augšanas grūtības. Mums ir viss nepieciešamais, lai kopīgiem spēkiem tās pārvarētu un nodrošinātu latviešu padomju dramaturģijas jo krāšņu tālāku uzplaukumu.

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU KOMPONISTU MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1951. G.

15. JULIJĀ

Nr. 28 (339)

Par jaunu radošu aktivitāti latviešu padomju dramaturģijā!

FR. ROKPELNIS

Pēckara gados latviešu padomju dramaturgi ar vairākām nozīmīgām lugām apliecinājuši, ka spēj sekmīgi piedalīties idejiskās audzināšanas un kultūras celtniecības lielajā darbā. Andreja Upiša «Spartaks» un Viļa Lāča «Vedekla», kuras teātri saņēma tūlīn pēc Rīgas atbrīvošanas, iezīmēja spēcīgu darba dienas sākumu gan latviešu padomju dramaturģijā, gan teātra mākslā. Veiksmīgi to turpināja Arvīda Grigula politiski asā satīra «Uz kuru ostu?», Jūlija Vanaga «Satikšanās kras-tā», Annas Brodeles «Upesciema pava-saris». Dramaturģijā ienāca Lielā Tēvijas kara tema ar Viļa Lāča lugu «Uzvara» (pagaidām arī vienīgo, kaut gan vairāki dramaturgi ir lielo cīņu tieši dalībnieki).

Pirmajiem pēckara gadiem drama-turģijā devums šķita pietiekams, taču tas radīja arī nosodāmu apmierinātību un atslābumu. Pavirša ielūkošanās dzīvē, piemēram, raksturo Arvīda Grigula nākošo lugu «Kā Garpēteros vēsturi taisīja», kur autoram pietrūka novēro-jumu un prasmes laukā lauzu pozitīvo tēlu veidošanai. Rakstnieki nepietiekami novērtēja dramaturģijas atbildīgo lomu komunistiskajā audzināšanā.

Uzdevuma izpratni un skaidrus no-rādījumus deva partijas Centralās Komitejas lēmums «Par dramatisko teā-tru repertuāru un līdzekļiem tā uz-labošanai», kura publicēšanas piekto gadadienu atzīmēsim šī gada augustā. Lēmums nosacīja dramaturgiem un teā-tru darbiniekiem uzdevumu — redi-gēt spilgtus, mākslinieciski pilnvērtī-gus darbus par padomju sabiedrību, par padomju cilvēku, attēlot lugās un iz-rādēs padomju sabiedrības dzīvi viņas nepārtrauktā virzībā uz priekšu, visādi veicināt padomju cilvēka labāko rak-stura īpašību attīstību, audzināt mūn-dru, dzīvespriecīgu, dzimtenei uzticīgu padomju jaunatni, kas nebaidās šķēr-šļu, kas gatava pārvarēt jebkādas grūtības.

Lēmums arī nosacīja, lai visi rakstnieki, kas spējīgi sacerēt drama-turģijas darbus, aktīvi iekļautos ārkār-tīgi svarīgajā teātru repertuāra radīša-nas uzdevumā.

Izpildot vēsturisko lēmumu, teātri radikāli pārkārtoja savu darbu, izme-tot no repertuāra idejiski mazvērtīgas, apolitiskas lugas, pārvērsot padomju lugu iestudējumus par sava radošā darba pamatu. Ar nozīmīgiem darbiem lēmumam atsaucās izcilākie padomju dramaturgi — uz teātri skatuvēm pā-rādījās lugas par socialistiskā darba

novatoriem, kolchozu dzīves cēlējiem, zinātnes laudim, par padomju tautas vadošo lomu progresīvās cilvēces lie-lajā cīņā par mieru. Padomju drama-turģijas klasiskā neapšaubāmi tieies Vs. Višņevska luga «Neaizmirstamais 1919.» ar spēcīgi iēlotu laikmeta ainu, ar padomju tautas ģenialo vadoņu V. I. Lenina un J. V. Staļina tēliem. Skatītāji atsaucīgi izņēma K. Simonova lugas «Krievu jautājums» un «Sve-šā ēna», A. Steina lugu «Goda likums», B. Lavreneva «Amerikas balss», A. Su-rova «Zaļā iela», A. Jakobsona «Divas no-metnes», A. Sofronova «Maskavas rak-sturs», N. Virtas «Kaut kur Eiropā» un daudz citu lugu, kas patiesīgi attēloja padomju tautas vēsturisko lomu dzīves revolucionarajā attīstībā. Gandrīz vi-sas šīs ievērojamās lugas izrādītas arī Padomju Latvijas teātros (izņemot, piemēram, A. Korneičuka lugu «Ma-kars Dubrava», kuru mūsu teātri vēl joprojām nespēj atrast» un pienācīgi novērtēt).

Šīs lugas ir paraugs un reize arī mē-rogs, ar kuru vērtēt latviešu padomju dramaturģijas līdzdalību komunisma celtniecības lielajā darbā.

Ar gandarījumu var atzīmēt, ka at-sevišķas lugas pilnam pastāvēja pa-domju skatītāju augsto prasību priek-šā. Te mināma Arvīda Grigula luga «Māls un porcelāns», kas izrādīta uz daudzām padomju skatuvēm un tautas demokrātijas valstīs, Elinas Zālītes ta-lantīgā komedija «Vārds sievietēm», Annas Brodeles aktuālās lugas «Sko-lotājs Straume», «Zelta drava», «De-dzīgās sirdis». Par jaunu tas apliecinā-ja, ka latviešu padomju literatura spē sekmīgi darboties dramaturģijas žanrā, spē pildīt Centralās Komitejas vēstu-riskā lēmuma norādījumus.

Taču šos panākumus pavadīja arī nē-veiksmes, kas sāka radīt nopietnas bažas par dramaturģijas tālāko attīstī-bu, par kritikas līmeni Rakstnieku savienībā un teātros, par Mākslas lietu pārvaldes lomu dramaturgu darba vei-cināšanā. Ne konkursa žūrijas komisi-ja, ne dramaturgu aktīvs nespēja sa-skatīt būtiskus trūkumus Fr. Rokpelņa lugā «Raina jaunība». Dailes teātris iestudēja N. Vētras lugu «Vēlna mā-cītājs», kas nepareizi attēloja vēsturis-kos notikumus Latvijā 18. gadsimtā. Mākslas lietu pārvalde, Rakstnieku sa-

vienības dramatisks sekcija un Jaunatnes teātris nespēja sniegt vajadzīgo palī-dzību M. Salnājam, lai viņas pirmo lugu «Kā tas varēja notikt?» izveidotu par apmierinošu darbu. Divos lugu konkur-sos ar veicināšanas premijām apbalvo-ja vairākus jaunus dramaturģus, taču ne Mākslas lietu pārvalde, ne Rakst-nieku savienība nekādi nepalīdzēja au-toriem tālākajā darbā.

Sadomātu, no dzīves īstenības atrau-tu lugu «Kramā ir uguns» uzrakstīja Arvīds Grigulis. Lugu neiztirzāja dra-mas sekcija, tās nopietnajiem trūku-miem pagāja garām Mākslas lietu pār-valde. Akademiskais Dramas teātris acīm redzot uzskatīdams A. Griguli par nemaldīgu dramaturgu, pat nelū-koja ieklausīties kaut tajā nedrošajā un kautrīgajā kritikā, kas tomēr atskanē-ja, lugu apspriežot teātra kolektīvā. Re-zultatā iznāca smaga neveiksme gan dramaturgam, gan teātrim.

Gan tieši, darbā ar dramaturgiem bijuši arī panākumi — īpaši te jāmin Jēlgavas Dramas teātris, kas sadarbi-bā ar jauniešiem autoriem Zuntneru un Vilku izveidoja vērtīgu lugu un izrādi «Liesma nakts». Tāpat sekmīgi teā-tris sadarbojās ar Noru Vētru, kuras ļoti negatīvā luga «Ar dziesmiņu druvā gāja» beidzot kļuva par labu drama-turģijas darbu. Taču šo piemēru nav daudz, un darbs ar dramaturgiem mū-si republikā uzskatāms par neapmierinošu.

Pareiza būs patī asākā kritika par Mākslas lietu pārvaldes sliktu darbu teātru repertuāra jautājumos, par to, ka Mākslas lietu pārvalde beidzamajā laikā vairs neorganizē un neierosina dramaturģus lugu sacerēšanai, nestrādā ar jauniešiem autoriem. Tāpat pe-lnīt būs pārmetumi republikas vado-šajiem teātriem. Taču nekādi šajā dis-kusijā nedrīkst pazust Rakstnieku savienības valdes atbildību par drama-turģijas neapmierinošo stāvokli. Tikai vienu reizi visos pēckara gados valdes sēdes darba kārtībā bija jautājums par teātru repertuāru un dramaturģiju, pa-visam nesen, 1951. gada jūnijā. Tur-klāt sēdes darba laiks šajā gadījumā izrādījās ierobežots un jautājumu no-pietnāka apspriešana tā arī izpalika. Nedaudz runātāji (Z. Grīva, A. Gri-gulis, A. Brodele) spējēja vienīgi kon-statēt, ka dramaturģijas stāvoklis ir neapmierinošs un ka galvenā vaina te Mākslas lietu pārvaldei.

Arī šāds glādziens ir ieguvums, tas palīdz Mākslas lietu pārvaldei kritiski

Turpinājums 2. lapa pusē

Pagājušo svētdien Saulkrastu rajonā notika 1. republikāniskie zvejnīku svētki, kuros piedalījās arī zvejnīku mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi no visas republikas. Attēlā: dzied Liepājas zvejnīku kolchoza «Boļševika» koris.

J. Jasenova uzņ.

Par jaunu radošu aktivitāti latviešu padomju dramaturģijā!

Turpinājums no I. lapas pusē

pārskatīt līdzšinējo darbu, palīdz to uzlabot. Ka kritika bija pareiza, dažas dienas vēlāk to par jaunu apliecināja Mākslas lietu pārvaldes Mākslinieciskās padomes sēde, kur apsprieda teātru repertuāra plānus 1951. gada otrai pusē. Sēdē bija slikti sagatavota, padomes locekļiem nebija dota iespēja ar repertuāru iepazīties, vairākas plānā ieslēgtās lugas nebija lasījuši ne teātru, ne Mākslas lietu pārvaldes vadītāji. Sēdē piedalījās tikai divi rakstnieki. Arī šeit vienprātīgi konstatēja, ka stāvoklis ir neapmierinošs — repertuāru plānos atrodamas tikai trīs oriģināl-lugas (starp tām Annas Brodeles jaunā luga «Dedzīgās sirdis», ko jau iestudējis Akademiskais Dramas teātris, un J. Vanaga un J. Ratnera «Gaīšie logi», kas sarakstīta un godalgota konkursā pagājušajā gadā).

Taču šie vienprātīgie konstatējumi nekādi vēl nepalīdz atklāt cēloņus pilnīgi neapmierinošai tikai latviešu padomju dramaturģijai Centrālās Komitejas lēmuma pieklausīšanas sēdēs priekšvakarā. Skaidrs vienīgi tas, ka par šo stāvokli vienādā mērā atbild gan Mākslas lietu pārvalde, gan Rakstnieku savienības valde. Tāpat arī skaidrs, ka vienīgi abu iestāžu visciešākā sadarbība un darba metode radikāla uzlabošana, rakstnieku aktivitāte un atbildības sajūta, dzīves parādību dziļa izpratne un profesionāla meistarbība spēj nodrošināt jaunus panākumus latviešu padomju dramaturģijā.

Organizatoriskiem ietaupījumiem te nenoliedzami piekriti ļoti svarīga loma. Šādā virzienā arī izstrādāts Rakstnieku savienības valdes minētās sēdes lēmums, kas uzdod dramaturģijas sekcijai ierosināt un vadīt dramaturģu darbību, celt viņu darba idejiski māksliniecisko līmeni, attīstīt bolševistisku kritiku un paškritiku, organizēt ar PSRS Rakstnieku savienības dramaturģijas komisijas palīdzību lekcijas un apspriedes dramaturģijas teoretiskajos ietaupījumos.

Lēmuma tālākaiošs bantos, kurus līdzīgā veidā pienēmusi arī Mākslas lietu pārvalde, dramaturģijas sekcijai uzdots panākt tādu stāvokli, lai ikviena oriģināl-luga, pirms tās izrādīšanas teātros, būtu izstrādāta dramaturģijas sekcijā. Tāpat valde uzskata par vēlamu, lai oriģināl-luga, pēc izrādīšanas dramaturģijas sekcijā, tiktu sūtīta apspriedē Mākslas lietu pārvaldes Mākslinieciskajā padomē un vienlaicīgi tad lai to iesūtītu teātra repertuāra (vai arī noraidītu). Šāda oriģināl-lugas gaita, kur pašā sākumā un visos tālākajos posmos var notikt pilnvērtīga teātra darbs ar dramaturģu, spēj nodrošināt ļaui visplašāko sabiedrības novērtējumu.

Taču nosakot šīs instances, tūlīt un vispirms jāpūljas par to, lai nozīmīgi uzlabotu gan Rakstnieku savienības, gan Mākslas lietu pārvaldes darbu dramaturģijas ietaupījumos. Lai novērstu paviršus un nepārdomātus slēdzienus, jāpanāk, lai visi Mākslinieciskās padomes locekļi iepazītos ar oriģināl-lugu četrpriešā to izstrādāt vai arī noslot padomes sēdē, lai par lugu referātu dramaturģijas un teātra mākslas labākie zinātnieki, lai izteiktu slēdzienus būtu motivēti un pierādīti. Nav nekādu šķēršļu šādai darba organizēšanai un tā noteikti jāpanāk.

Tāpat radikāli jāpārskatīja Rakstnieku savienības valdes un dramaturģijas sekcijas darbs. Šajā sakarā visnozīmīgāko vērību pelna PSRS Padomju rakstnieku savienības prozas sekcijas atbilstošā sekretara V. Kovalevska un Savienības ģenerālsekretara A. Fadejeva

raksti laikrakstā «Literaturnaja Gazeta». Šo rakstu vispusīga iztirzāšana, bez šaubām, drīzumā notiks Rakstnieku savienībā, taču šoreiz svarīgi apstāties pie divām A. Fadejeva izvirzītām tēmām kam visciešākais sakars ar dramaturģijas ietaupījumiem.

A. Fadejevs norāda, ka viens no galvenajiem trūkumiem sekciju darbā ir cenšanās apvienot rakstniekus sekcijās galvenokārt un tikai pēc žanra pazīmēm, t. i. levdērojamā mērā pēc formālām, pat tehnoloģiskām pazīmēm. — Grūti iedomāties tādu prozas rakstnieku, — turpina A. Fadejevs, — kas nevēlētos uzklaut talantīgu dramaturģu, dzeinieku vai kritiku ieskatu par savu sacerējumu, bet aprobežotos vienīgi ar savu žanra biedru — prozas rakstnieku — spriedumiem.

Beī tieši tādā nepareizā darbā veids valda Latvijas Padomju rakstnieku savienības sekcijās. Prozas rakstnieks vai dzeinieks ir gluži necerēts un rets viesis dramaturģijas sekcijas sanāksmēs. Pastāv un laiku pa laikam darbojas kritikas komisija, taču šīs komisijas locekļi nevēl neuzskata par savu pienākumu piedalīties sekciju darbā, kur apspriež jaunus oriģināldarbus. Bet kur gan vēl labāk un konkrētāk varētu izpausties kritikas komisijas loma, ja ne oriģināldarbu iztirzāšanā. Ir skaidrs, ka te noteikti jāpārskatīja darba metode (pilnām sagatavot nodibinātās sekcijās, lai viss Rakstnieku savienības aktīvs piedalītos katra levdērojamā darbā apspriedēšanā).

Tālab b. Fadejevs norāda, ka ļoti svarīgi, lai darbu apspriedēšanā piedalītos — atkarībā no sacerējuma rakstura — zinātnieki, inženieri, stacionārie, kolchozu pirmindnieki, pedagogi, kuriem sakars ar sacerējumu risināto temu.

Nekādi šāda darba metode negrib ieviesties Latvijas Padomju rakstnieku savienības darbā. Nesen dramaturģijas sekcijā apspriedē J. Vanaga un J. Ratnera lugu «Gaīšie logi», kas tēlo Rīgas stiklinieku patriotisko darbu. Neskatoties uz sekcijas vadības solījumiem, neviens «Sarkandaugavas» stiklinieks apspriedē nepiedalījās, un sekcijai bija vienkārti jānotic J. Ratnera angaļojumam, ka ar tehnoloģijas ietaupījumiem lugu viss pilnīga karībā.

Beidzot un galvenokārt — sekciju darbu vadībā aktīvi jāpiedalās Rakstnieku savienības valde. Nekādi nav attaisnojama, piemēram, valdes un rakstnieku aktīva neatbilstošā izturēšanās pret Rakstnieku un Komponistu savienības apvienoto valdes sēdi, kurā apsprieda operas dramaturģijas ietaupījumus. Šai sēdē komponisti bija sagatavojuši vairākus vērtīgus referātus, taču sēdē darbā debatēs, nepiedalījās neviens rakstnieks, kaut arī Rakstnieku savienību neviens neatbrīvos no atbildības par pilnīgi neapmierinošo stāvokli operas dramaturģijā.

Šie piemēri, kuru uzskaiti varētu turpināt, liecina, ka mūsu rīcībā vēl jo daudzās neizmantojamos sabiedriskā darba formas, kas nozīmīgi var veicināt dramaturģijas attīstību. Šai virzienā jāvada gan Rakstnieku savienības, gan Mākslas lietu pārvaldes turpmākais darbs.

Taču galvenais un izšķirošais ir rakstnieku atbildības sajūta, aktivitāte un darba griba, dzīves patīšana un profesionāla meistarbība. Nedrīkst turpināt līdzšinējo atbilstošā dramaturģijas lauka, jāorganizē un jāierosina dramaturģu darbs, lai teātru skatītāji saņemtu aizvien jaunus idejiski augstvērtīgus lūzas, kas būtu lielā Stalina laikmeta cienīgi mākslas darbi.

Mūsu republikā, runājot par meistarbības ietaupījumiem, pēdējā laikā it kā radušās domstarpības: ir vai nav rakstniekam jābūt pašam personīgi pārdziļojušam, pieredzējušam un izjūtušam to, par ko viņš raksta? Šo domstarpību atbalsis laiku pa laikam ieklausas arī presē. Vieni saka jā, otri tikpat noteikti angaļo — nē! Kam taisnība?

Runājot par lietas būtību, šķiet, nebūs šaubu, ka rakstniekam visos gadījumos sīki jāpazīst, jāpārjina vide, laikmets, cilvēki, par kuriem viņš raksta. Tas ir tik acīm redzami, ka nav pat vajadzības griezties pie autoritātēm un citēt klasiku izteicienus. Pie tam nav būtiski svarīgi, vai rakstnieks visu iekreiz redzējis pats savām acīm un ausīm, vai pats savām rokām. Dažkārt, piemēram, strādājot ar vēsturisku tematu, tas pat nav iespējams. Tādos gadījumos viņam vajadzēs izstudēt milzumu materiālu, izlasīt sātumu sējumu, līdz viņš nonāks tik tālu, ka redzēs acīm priekšā visu to, ko iecerējis savā daiļdarbā — līdz pēdējai izrunas niansei un mazākajai angērba pogai. Tas ir grūts un ilgstošs darbs. Kā liecina to rakstnieku pieredze, kas strādā pie vēstures tematiem, šie materiālu pētījumi paliekam aizņem krietnu daļu mūža. Bet tas ir nepieciešams un neizbēgams cēlš. Rakstnieka fantāzija un mākslinieciskās iztēles spējas tikai tad spēj iedziļināt daiļdarbā pilnasinīgus mākslas tēlus, ja tās balstās uz bagātīgu dzīves materiālu, vienlaigā, kādā cēlā šis materiāls iegūts.

Mēs esam sākuši pētīt: kādēļ dzīvē bolševika tēls ir spilgtāks, krāsaināks, idejiski dziļāks un garšīgāks nekā latviešu padomju literatūrā attēlots? No tā, kas par šo problēmu jau teikts laikrakstā «Literatūra un Māksla» sleiās, jāpate, lai no tā, kas izskanējis dažādās nārrunās, var jau izdarīt vienu secinājumu: nelaime tā, ka rakstnieka sniavas radītais bolševika tēls trūkst daudz raksturīgu iezīmju, kas dzīvē šim tēlam piemīt. Rodas pat iespaids, ka ir zināms, pie tam krietni aprobežots, skaits situāciju un konfliktu, kuros mēs tēlojam partijas biedrus un kandidātus ar viņiem piemītošajiem bolševiku īpašībām, un ir atkal tādas situācijas un konflikti, kuros šīs īpašības pat grūti apjausamas.

Starp daudzām jo vērtīgām atziņām un norādījumiem, kas ietverti mums zināmajā b. A. Peļeš-rakstā, šaj sakarā gribas atgādināt, lūk, ko:

«Jau kluvus par šablunu literatūrā attēlot dažādu pasaules uzskatu un dažādu raksturu ļaui sadursmes katrā zinā spulcēs.»

Un tiešām — sapulces, apspriedes, dažādas sēdes, lūk, tā mūsu prozaikū un dramaturģu, dzeinieku un apbrakstu autoru galvenā cīnās arena, kurā viņi vispārīecinošākā domā atklājamies bolševika tēlu Pamācītāja referenti, izskaidrotāji loma ir tā, kurā mēs visbiežāk nostādām savus varonus komunistus. Un tā vien liekas, ka, izgājusi no saviem kabinetiem, pazinojuši daudzās sapulces par slēgtām, viņi it kā pārstāi būt komunisti. Bāla un neizteiksmīga, brīžiem pat iemaitāta ir šo varonu personizā dzīve, aukstas, bez iejūsmas viņu jūtas, vienmūli un bez aizraušos perspektīvas viņu darbi. Pie tam tiek aizmirsts, ka arī tad, kad tāds literatūra iedziļināts partijas darbinieks pārnācis mājās no tās vai citas sapulces un palicis viens vai savējo vidū un tieši neiedarbojas uz daiļdarba personāžiem, ka tieši tad viņš dažkārt ar sevišķu spēku turpina tieši iedarbības uz tūkstotiem lasītāji.

Bolševiks, Lenina-Stalina partijas karēvis, ir mūsu laikmeta prāts, gods un sirsdzīvība. Viss, kas vien ir pats gudrākais, godīgākais, cēlākais un idejiski spēcīgākais, mums iemiesojas šaj tēlā, vai arī, atbilstoši dzīves īstenībai, rakstnieks noved šo tēlu līdz tam tā izaugsmē. Katrā viņa solī, katrā darbā un iecerē izpaužas šis komunistiskais — las, kas attaisno viņa partijas biedra vai kandidata nosaukumu. Komunisti ir un paliek komunisti, kā sapulcē, uzrunājot savus biedrus, tā arī mājās, attieksmēs ar ģimeni — sievu, bērniem, vecākiem. Komunisti ir un paliek politisks darbinieks, politisks vadītājs visās vietās un lietās, jo allaž saskata aiz personīgā kopējo, aiz tā, kas notiek šodien, to, kas būs rīt. Ar personīgo piemēru, ar nārliecinātību, aizraušību bolševistiskās patiesības vārdus, ar neaūbigu ticību komunisma galīgajai uzvarai un gatavību atdot visu šīs uzvaras vārdā, ar daudzām citām partijas ļaundzinātājam īpašībām viņš arī mūsu grāmatās lai pārvērstos varonī, kas spēj aizraut sev līdzī, pacelt lieliem darbīem simtus tūkstotus lasītāji. Viņš lai ir un paliek aktīvs uzbrucējs visam vecājam, savu laiku pārdziļojušam, mūsu attīstību traucējošam kā valsts darbā tā sadzīvē un personīgajās attieksmēs. Cik gan pilnīgi un vispusīgi jāiepazīst šis tēls, lai no viņa bagāti pieļocītā zināšanu pūra, plaši sazarojās sabiedriskā un ražošanas darbības, skaistā

Par pilnvērtīgu bolševika tēlu

DIVAS PIEZĪMES

un izkoptā rakstura iekreiz varētu izvēlēties to zināšanu nozari, darbības lauku un rakstura vilcienu, kas visvairāk atbilst iecerētās idejas atklāšanai.

Bolševika tēls ir padomju literatūras galvenais, vadošais tēls. Tas izriet no pašas socialistiskā realisma metodes būtības. Pieredze rāda, ka veiksmes vai neveiksmes šā tēla atveidošanā nosaka visa darba likteni. Katrā šaurībā un vienpusībā šai zinā padara ļaui un vienpusīgu visu darbu. Manuprāt jaunā inženiera Kovšova tēls ieguvis tik lielu draugu pulku tieši tāpēc, ka līdzās bolševistiskajai klūdu pārvarēšanai un izaugsmē, līdzās pareizai nostājai svarīgos valsts dzīves ietaupījumos šo tēlu raksturo īsta, komunistiskā draudzība ar Beridzi, kristālitāsi, poētiskās un aizkustinošā vienkāršās attiecības ar Zenu, caureaurem pareiza bolševistiskā nostāja pret Topolevu. Manuprāt parādīt Kondratieva tēlu partijas racionālo komitejas sekretaru rakstniekam palīdz tas, ka arī mājas apstākļos gluži parastā, ikdienišķā sarunā ar Sergeju Tutarīnovu mums atklājas viņa politiskā līdzardzība, milzīgi plašais apvārnis un politiskā vadītāja paredzēšanas spējas. Pat Kondratieva attiecības ar sievu Nataliju Pavlovnu atklājas daudz jaunu komunistisku iezīmju. Un otrādi. Dzelkalējs it kā mazamam saplok mūsu priekšā tādēļ, ka neijūm viņā īstu politisko vadītāju.

Augusts Goba attiekmēs ar neparastiskajiem biedriem — nākošajiem kolchozniekiem, nekādi nespēj parādīt bolševiskiem tik raksturīgo iejutību, diferencētību pieļu katram cilvēkam. Cik var spriest, viņš nav arī visnotaļ iemantojis apkārtnes ļaui mīlestību un uzticību, kas dzīvē īstu bolševiku pavadā ik uz sola. Kokainas, nedzīvās šķiet viņa attiecības ar Natašu.

Vērojot Gaužu E. Zālites lugu «Spēka avots», mēs nekādi nesaprotam, kādēļ gan šis cilvēks tiek apzīmēts par partijas organizācijas sekretaru — masu vadoni. Dažas viņa frāzes nespēj kaut ko grozīt.

Te piemēnēti tikai plaši ievēribu guvūši latviešu padomju literatūras darbi, nozīmīgākās parādības mūsu rakstnieku pēdējo gadu devumā. Ir pietiekams pamats teikt, ka tādas klūdas un nepilnības piemīt latviešu padomju literatūrā visumā.

Lasītājs saprotās, ka ar to nav izsēti literārā darba parādīti cilvēciski maldi un, klūdīšanās, kas var atgriezties katram. Runa ir par negatīvā pārvarēšanu, par izaugsmes tēmiem un apmēriem, kādi atklājas daiļdarbā.

Mums liekas, ka nārlieku liela palaušanās uz rakstnieka fantāziju un iztēles, paredzēšanas spējam, kas laiku pa laikam aizstāj materiālu studijas (vienlaigā, kādā veidā tās norisinātos), ir viens no iemesliem, kādēļ bolševika tēls latviešu padomju literatūrā ir ierobežotāks, vienpusīgāks un tādēļ bāļāks un neizteiksmīgāks nekā dzīvē. Tā vien liekas, ka rakstnieks viņu labi izpētījis un apskatījis tikai tad, kad tas atrodas uz tribīnes auditorijas priekšā. Lūk, kādēļ ārpus tādām sapulcēm mēs nārlieku reti redzam mūsu romanos, slātos, lūzās un poemās komunistu kā politisko vadītāju, komunistiski strādājošu pie darba galdā vai kolchoza tūrmā, komunistisku ģimenē un sadzīvē, komunistisku attieksmēs pašam pret sevi. Saprotams, ka bez tā raksturs klūst bāls, pamazām atņolc dinamisms, un bolševika tēls mūsu darbos nespēj uzaigot visā košumā, kāds vērojams dzīvē.

Nav vārdam vietas: neraugoties uz zināmu ierobežotību, šablonskumu, mēs esam spējuši bolševika tēlu saskatīt un atklāt arī daudz ko zīmīgu, raksturīgu. Bet arī te mēs nāliekam pusecā, ja nespējam šis pareizi atklātās, raksturīgās iezīmes parādīt nīteikami dziļi un talantīgi. Diemžēl, tieši tā pietrūkst ne vienreiz vien.

Dzīvais un aizraušais bolševistiskās patiesības vārds no laika gāla bālis viens no visasākajiem partijas darbinieku ieročiem. Pat pretinieki anbrīnojuši bolševiku par viņu lielo mākslu ar šā vārda spēku aizraut, pacelt masas un vest tās sev līdzī. Tā ik uz sola notiek arī mūsu dienās.

Partijas sasauktās sapulces vai apspriedes blēži iezīmē jauna darba cēliena sākumu tā vai cita kolektīva dzīvē. Ne vienreiz vien tālā atklātā cīņa sadūrušies pretīli uzskatī, domas un mūsu republikas atpātkļos — pat pretīli spēki. Tie auguši un nobrieduši, krājusies un kārtojies, līdz tagad visa kolektīva priekšā ekonolodē. Tādas sapulces pielīdzināmas cīnās laukam, kur pareizais, progresīvais, jaunais uzvar nenareizo, atnakaļraupuljo, to, kas jau pieder vakardienai. Tā tas ir dzīvē.

Tagad pievērsīsimies literatūrai — mūsu grāmatām par komunistiem. Fakts ir tas, ka dažādām sapulcēm tur ierādīta nārlieku liela vieta. Bet, einošas par pilnvērtīgu bolševika tēlu, te jānorāda vēl uz kādu citu prasību, proti, ja jau kertes pie sapulces attiešoa-

nas, tad rakstniekam visnotaļ jābūt sava varona cēlīgam, jāprot ar šā varona uzstāšanos, ar vārdiem, ko autors liek viņa mutē, sajūsmināt un pacelt lieliem darbīem ikviena grāmatas lasītāju. Ja šī prasība nav izpildīta, tad sapulces attēlojums zaudē jebkādu nozīmi.

Vērojot, kā šis radošais uzdevums atrisināts latviešu padomju literatūrā, jākonstatē, ka tālā pastāv un samērā krasi viens no otra atšķiras divi dažādi panēmieni, divas dažādas tendences, pie kam nevar ammierināt ne vienu, ne arī otra. Vieni, — un viņu ir lielākā daļa, — sākojinājuši atmosfēru, noveduši notikumu attīstību tik tālu, ka tūlīt tūlīt vēlē celties kālās galvenajam varonim un alraujošā vārdu cīnā sakaut, atmaskot partijas līnijas pretiniekus vai tās izkropotājus, pēkšņi aprobežojas ar sausu, protokolisku un neizteiksmīgu pozitīvā varona — bolševika runas atstāstānu saviem vārdiem. Paliek iespaids, it kā lasītājs vērotu ļaui simfonisko orķestri, kura diriģents jau nācēlis zīdī, un tūlīt atkānēs aizraujošās simfonijas pirmās taktis, bet tā vietā pēkšņi klūst dzirdams las, konservatīvs atstāstījums par to, ko komponists centies attēlot šai simfonijā.

No laika gāla visās mūsu sapulcēs un mītiņos, visās apspriedēs un konferencēs aizraujošs dzelzs loģikā paklausts, marksisma-leninisma gaismas apmirdzē vārds ir blīvis un būs galvenais cīnās ierocis. Tas pilnībā iedārvalda un jālaiz darbā rakstniekam — vārda māksliniekam. Pēkšņi izlaist šo ieroci no rokām, ammierināt to pret butaforiju nozīmē pievilt lasītāju.

Otrā no iepriekš pieminētajām metodēm rakstnieks gan dod vārdu savam varonim, bet pat nespēdams pacelties bolševika — cilvēku siru un prātu valdnieka līmenī, — liek viņam mutē seusas, nenozīmīgas frāzes, kas lasītāju atstāj vienaldzīgu. Pēc piemēriem te nav tālu jāmeklē. Kritika jau norādījusi uz tādām vietām I. Lēmana stāstā «Pa dzīves cēliem». Tas bāls jāaska par kolchoza «Ritdiena» nodibināšanas sapulci V. Bērce stāstā «Pirmie vienpusmīti», par kolchoznieku sapulci E. Zālites lūzā «Spēka avots», u. c. Pat vēl vairāk — grūti nosaukt pēc atmiņas kādu literāra tēlu — bolševika uzrūnu, kas būtu iespiēdusies atmiņā. Turpatm dzīvē tādā momentu bāls atliku likām.

Tādū piemēru netrūkst arī padomju literatūrā, sevišķi krievu padomju literatūrā. Katrs, kas lasījis D. Furmanova romānu «Canalevs», nekād neizmīrs komisara Kličkova īso uzrunu pirms karaspēka ešelona aizbraukšanas. Saiksim amtoā kaut vai tās beigu daļu:

«Un vēl viens vārds uz šķiršanas: strādāiet! Saderīgi strādāiet! Jūs — audēli un lums jāzina: to valrāk jūs noaudēti Ivanovā, jo siltāk būs Uralu un Orenburgas sniegalinājās spēdē — it visur tur, kur nonāks jūsu ražojumi. Strādāiet un cīsi ļaunmēiet: ne tikai mūsu durklos uzvara, bet arī jūsu darbā. Vai redzēsīties vēl kādreiz? Ticēsim, ka jā. Bet, ja arī vairs neredzēsīties, nav ko bēdāties: revolūcijā neskaista atsevišķus upurus. Dzīvoiet sveiki, dārgie biedri! Visu sarkano karavīru vārda — sveiki!...»

Vairākas lapasus garš ir aizbraukšanas ainas notēlojums. Visa darbība mērtietāji virzās uz vienu notikumu — strādnieku pulka aizbraukšanu. Šis notikums patiesībā ietverts Kličkova un Helena Kunicinas runās. Te ir kulminācija. Tālāk seko atslābums.

Varam izraut pieminētās pāris desmit rindas no pārlā tekstā. Arī tad Kličkova runas uzburtā aina nezaudēs savu iedarbību.

Kā akmeņi cirsti, pa lielākai daļai īsi, aprauti teikumi... Kaut arī nebūtu pieminēti ne durkli, ne uzvara, katram saprotams, ka te runā karavīrs. Vēl mēs meklēsim šais teikumos īpašības vārdus. Nav vietas te krāsnim vārdu pušķiem, apzīmētajiem pierāstītiem teikumiem. Te valda darbība, trauksme, klusa, apēnā steiga. Vēlāk redzam, ka tās runas veids nebūt nav Kličkovam raksturīgs. Tāds vajadzīgs tikai te, stacijā, īsi pirms vilciena atēšanas.

Mēs samēra plaši pakavēšāties pie šā ietaupījuma, gribot parādīt, cik daudz tālāta spēka vajadzīgs rakstniekam, lai pilnvērtīgi, socialistiskā realisma metodes likumībām atbilstoši spētu attēlot bolševikus. Kas sev spraudīe tādū uzdevumu, tas nekūr nedrīkst iet vīz-lākā protestības ceļu, tam katrā dzīves parādībā (sapulcē, mītiņā te bāls tikai piemērs) jāatklāj visā dziļumā un ar lielu māksliniecisku spēku. Bolševika tēlam literatūrā jāpacēlas augstā mākslinieciskā vispārīnātuma pakāpē, salīdzinot ar šā tēla atveido dzīvē.

Pīasāku tvērienu, daudz lielāku dziļumu, — lūk, ko gribas novēlēt ikvienam amata biedram, kas stājas pie bolševika tēla atveidošanas mākslas darbā. Vairāk pieredzes, meklējumu, pētījumu, tad arī fantāzija un īstāi radīšies ļaui spārnī. V. Kalpiņš

Miera kalējs

VALDIS RŪJA

Kam, kalēj, savai ēzei liec
Tu šodien sākt tik strauju dziesmu?
Kam tavā kalvā staru spīsts
Daudz spožāk dzīrkst par saules līesmu?

— Tas nav tik ēzes mirdzums skatēts, —
Te vīzmu, jaunie arkli mētā
Un mana sirds, kas spēkā kaist
Un darba kvēlē neredzētā.

Ar veseri kad kal tu tā —
Pat laktas grodus pārskēlī vari,
Es dzīvdū kalves dimdonā —
Pilns niknuma tu darbu dari.

— Man dzēlzi plāt nav tikai darbs —
Es kaļot ievingrinu skavu,
Lai vienmēr norūdīts un skarbs
Es spēju sargāt zemi savu.

Ik cirtiens, ko te laktai just,
Kā miera zvērests stingri runā, —
Jo kara vētrai jānoklūst
Būs brīvo tautu darba dund.

OKTOBRA VARONIS

(F. E. Dzeržinska 25 gadu nāves dienas atcere)

20. jūlijā paies gadsimta ceturksnis, kopš nāve izrāva no bolševiku rindām izcilu komunistiskās partijas un padomju valsts darbinieku, uzticējamu V. I. Lenina un J. V. Staļina līdzgaitnieku Feliksu Edmundoviču Dzeržinski.

Dzeržinska dzīves ceļu skaidri raksturoja biedrs Staļins:

«Kad tagad pie valēja šķirsta atceramies visu biedra Dzeržinska nostaigāto ceļu — cietumus, katorgu, trimdā, Ārkārtējo Komisiju cīņai ar kontrrevolūciju, sagrautā transporta atjaunošanu, jaunās socialistiskās rūpniecības celtniecību, — gribas šo kūsājošo dzīvi raksturot ar vienu vārdu: degšana.»

Dzeržinska nāve bija smags zaudējums partijai un visiem darba ļaudīm, par kuru laimi un labklājību viņš cīnījās līdz pēdējām elpas vilcienam.

Kvēlā revolucionāra bolševika dzīves ceļš bija pilns grūtību un briesmām. Taču visas grūtības viņš pārvarēja ar savu dzelzs gribu un izturību, parādoties nelokāmu uzticību strādnieku šķiras lietām, dziļai komunisma ideāliem. Viņš izgāja bārgu revolucionāra cīņtāja skolu, bija pastāvīgi cara izspiedzes uzraudzīts un vajāts. Bet neapcietināšanas draudi, ne pusbada stāvoklis ne cietumā iegūtā tuberkuloze ne spēja viņu novirzīt no cīņtāja ceļa ne par matu tāpat nesēja iedragāt viņa ticību strādnieku šķiras uzvarai. Vislabāk to liecina ieraksts cietuma dienagrāmātā:

«Te, cietumā, bieži ir smagi, brīžiem pat baigi... Un tomēr, ja man vajadzētu sākt dzīvi no jauna, es sāktu viņu tā, kā sāku Un ne pienākuma, ne saistības dēļ. Tā man — organizā nepieciešamība.»

Tiklīdz Dzeržinskis uz kādu laiku izkļuva no cietuma, viņš nekavējoties stājās partijas rīcībā, veicdams atbildīgus un grūtus uzdevumus. Viņš atjauno reakcijas sagrautās organizācijas un ved nesaudzīgu cīņu ar visādu sugu oportunistiem un izlīdzējiem.

Dzeržinskis ar savu stingro, nelokāmi bolševistisko stāju iegāja tūkstošiem strādnieku uzticību un mīlestību. Bet viņu lenīda un viņa baldijās visi tie, kas gribēja likvidēt partiju, atstāt strādnieku šķiru bez kaujas štāba.

No pēdējās katorgas Butirkos Dzeržinski atbrīvoja 1917. gada februārī revolūcija. Pēc dažiem mēnešiem viņš ierodas partijas VI kongresā, kur to deleģējuši Maskavas bolševiki. Kongresā viņš dedzīgi nīstāvis leņiniskā-staliniskā līniju par proletarisko revolūciju. Dzeržinski ievēlēja partijas Centrālajā Komitejā. Oktobra dienās Dzeržinskis aktīvi darbojās Partijas centrā, kam jāsaņem un jāveda bruņotā sacelšanās. Biedrs Staļins, kas vadīja Partijas centru, nosauca Feliksu Edmundoviču par «Oktobra varoni».

Lielā Oktobra socialistiskā revolūcija uzvarēja, pavēstidama pasaulei jauna laikmeta iestāšanos. Pirmās proletariskās revolūcijas uzvara bija pirktā par dārgu cenu, tā bija samaksāta ar Krievijas strādnieku un zemnieku neskaitāmiem upuriem, ar tautas neizmērojamām ciešanām.

Bet kontrrevolūcija vēl nebija satriekta, tā nesauca un nedomāja padoties. Amerikāņu un angļu imperālistu iedvesmoti un atbalstīti varu zaudējušie muļinieki un fabrikanti uzsāka nīknu pretcīņu. Baltgvardu bandas gribēja noņņaut jauno padomju republiku ar visāskajiem līdzekļiem. Kontrrevolūcija rīkoja dumpjus un sacelšanās, izdarīja diversijas, sabotažu un terora aktus. Revolūcijas iekarojumi bija briesmās.

Padomju vara organizē Viskrievijas Ārkārtējo Komisiju cīņai pret kontrrevolūciju un sabotažu. Tās vadību un organizēšanu partija uztic Feliksam Edmundovičam Dzeržinskim.

So lielo un atbildības pilno proletariskās revolūcijas uzdevumu viņš veica ar dzelzs izturību un neatlaidību. Nikas šķiru cīņās apstāķos, pilsonu kam llesmojot, Dzeržinskis kalda un norūda jaunos čekistu kadru, māca tiem uzturēt ciešus sakarus ar partiju un darba laīzu masām. Sai darbā viņš nezināja ne nogurumu, ne atpūtu, ziedodams sevi tautas revolucionāro iekarojumu nosargāšanai. Par pirmo čekistu Feliksu Edmundoviču Dzeržinski biedrs Staļins teica:

«Buržāzījai visvairāk ienīstais vārds bija Dzeržinska vārds, jo viņš ar dzelzs roku atsīta proletariskās revolūcijas ienaidnieku triecienus. «Buržuāzijas negaiss» — tā tolaik dēvēja Feliksu Dzeržinski.»

Visgrūtākajā pilsonu kara laikā, kad Padomju zeme cīnījās ar daudzāiem ienaidniekiem, Dzeržinskis veica lielu darbu Sarkanās Armijas un tās aizmaīģures nostiprināšanā.

Beidzās pilsonu karš. Jaunā Sarkanā Armija svinēja uzvaru visās frontēs. Padomju zeme stāvēja jaunu grūtu uzdevumu priekšā. Vajadzēja atjaunot tautas saimniecību, kas pirmā imperālistiskā kara un pēc tam sekojošā pil-

sonu kara gados bija sagrauta. Vispirms vajadzēja atjaunot transportu. Šo darbu partija uztoda Dzeržinskim.

Tāpat kā visās partijas uzdevumos veicot Felikss Edmundovičs arī transporta atjaunošanai veltīja savu neizsīkstošo enerģiju un izcilu organizatora talantu. Dzelzceļa transporta sekmīgā noregulēšana bija liela partijas un padomju varas uzvara miera apstākļos.

1924. gadā pēc biedra Staļina priekšlikuma Dzeržinski iecel par Tautas Saimniecības Augstākās Padomes priekšsēdētāju. Sai postenī viņš neatlaidīgi un konsekventi aizstāv bolševiku partijas un biedra Staļina izstrādāto Padomju zemes industrializācijas politiku.

Feliks Edmundovičs Dzeržinskis kaisli cīnījās par partijas rindu tīrību un vienību, par partijas staļiniskās politikas līniju, atmāskodams un nesaudzīgi ārdāms negēlīgo kapitulantu nodevīgos plānus. Kristāskaidrs bolševiks, uzticīgs Lenina-Staļina partijas dēls, Feliks Edmundovičs uzsvera, ka, tikai valdot tēraudstīprai vienībai, mēs spēsim atrisināt milzīgos uzdevumus, kas stāv mūsu priekšā.

Dzeržinskis līdz pēdējām brīdīm atradās kaujas postenī. Dažas stundas pirms savas nāves viņš uzstājās VK(b)P CK plenumā ar dedzīgu runu, kurā atmāskoja nelietīgo nodevēju trockistu un zinovjevišu āķelniecisko un ārdāmo darbību, aizstāvēdams Lenina-Staļina partijas principu tīrību.

Ar savu milzīgo enerģiju un drosmi, bezgalīgo padevību partijai un socialistiskajai revolūcijai, tāpat ar savām personīgajām īpašībām: vienkāršību, kristaldzīdro dvēseli, stingrām prasībām pret sevi, ar uzmanīgu atsaucību cilvēkam Feliks Edmundovičs Dzeržinskis iemantoja cieņu un plašu popularitāti.

Feliks Edmundovičs aizkustinoši milēja bērņus. 1902. gadā vēstulē no trimdas viņš rakstīja māsai:

«Nezinu, kādēļ es bērņus mīlu tā, kā neko citu.»

Smagajos pilsonu kara gados Dzeržinskis bija bērņa bezpajumtnieku koloniju iniciators un organizators. Viņš rūpējās par to, lai visus mazos bezpajumtniekus, kļaidopus izaudzinātu par derīgiem sabiedrības locekļiem.

Divdesmit piecos gados, kas pagājuši kopš Feliksa Edmundoviča Dzeržinska nāves, mūsu zeme padomju tautas vadona lielā Staļina vadībā izcīnījusi grandiozas uzvaras. Nekad vēl Padomju Savienības starptautiskā autoritāte nav bijusi tik liela kā šodien. Mūsu varonīgās tautas komunistiskās celtniecības iedvesmoti, vienkārši laudis visā pasaulē arvien plašāk izvērs kustību par mieru, par demokrātiju un socialismu, kuras priekšgalā ar augsti paceltu karogu stāv vareņā Padomju lielvalsts.

Padomju laudis droši raugās komunistiskā rītdienā, par ko savu dzīvi atdeva drosmīgais revolūcijas bruņinieks Feliks Edmundovičs Dzeržinskis.

Jānis Grants

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

GATAVOJAS REPUBLIKAS GADADIENAI

Nesen pie Līvānu kulturas nama noorganizējis dramatiskais pulciņš. Pirmajam iestudējumam tas izvēlējies J. Raiņa «Pūt, vējini». Pirmizrāde notika 1. jūlijā. Pašlaik jaunais mākslinieckās pašdarbības kolektīvs beidz iestudēt vairākus viencēlienus, kuras izrādīs Padomju Latvijas 11. gadadienai veltītajos sariņojumos.

APSPRIEZ MĀKSLAS DARBUS

No 24. jūnija līdz 9. jūlijam Cēsis notika LPSR Mākslas lietu pārvaldes, Latvijas Padomju mākslinieku savienības un PSRS Mākslas fonda Latvijas republikaniskās nodaļas rīkotā Padomju Latvijas tēlotājas mākslas ceļojošā izstāde. Tajā piedalījās 39 mākslinieki ar 54 visdažādāko žanru darbiem.

16 dienu laikā izstādē apmeklējuši daudzi simti pilsētas darba ļaužu, apkārtējo kolchoznieku un skolu jaunieši. Spriežot pēc ierakstiem atsauksmju grāmatā, vislabāko novērtējumu izpelnījies Staļina premijas laureāta O. Skulmes gleznotais «Rakstnieka A. Upiša portrets» un V. Kuzmenko «LPSR nopelniem bagātā zinātnes darbinieka prof. Jegermaņa portrets».

Izstādes noslēgumā rajona kultūras namā norisa izstādes apmeklētāju konference. Apspriedi atklāja rajona kultūrizglītības nodaļas vadītājs b. Eglītis, izsakot vēlēšanos, lai šādas izstādes tiktu organizētas biežāk.

Par izstādes mērķiem un uzdevumiem, par Padomju Latvijas mākslinieku cīņu socialistiskā realisma metodes pilnīgā ieviešanu savā jaunradē un par viņu darba sasniegumiem pārskatu sniedza mākslinieks A. Zviedris. Pēc referāta izvērsās dzīvas debates, kurās runātāji bb. Baltgailis, Everts, Asare, Skrasīņa, Veilands, Eglītis, Titans un citi aizrādīja uz daudziem trūkumiem un nepilnībām atsevišķu izstādē reprezentēto mākslinieku darbos.

LIEPĀJAS SIMFONISKAIS ORKESTRIS ZIEMAS UN VASARAS KONCERTU SEZONĀ

Par augsti vērtējamu pasākumu Liepājā izvērtušies simfoniskā orķestra vasaras koncerti pilsētas koncertdārzā. Ar katru koncertu augstāka un augstāka kļūst mākslinieckās snieguma kvalitāte.

Vasaras koncertu sezona iesākās 27. jūnijā un turpināsies līdz 15. augustam. Izplatīti vairāk nekā 1000 abonementi. Tas spilgti liecina par koncertu popularitāti.

Pirmajā vasaras simfoniskajā koncertā ar teicamiem panākumiem at-

skanots S. Rachmaņinova 2. klavierkoncerts (pianists Konstantīns Blūmentāls) un D. Sostakoviča oratorija «Dziesma par mežiem» (piedalījās rūpnieks «Sarkanais metalurģis» viru koris un muzikas vidusskolas jauktais koris). Dirigēja Jānis Dreimanis.

Otrs koncerts notika 5. jūlijā, kurā klausītājus iepazīstināja ar krievu, latviešu un Vakareuropas klasiku skandarbjiem. Starp tiem kā labākie izpildījuma ziņā jāatzīmē L. Bethovena uvertūra «Egmonts» un 3. klavierkoncerts (soliste M. Reizniece). Vēl koncertā atskanēja M. Glinkas uvertūra operai «Ruslans un Ludmila», E. Dāriņa «Melancholisko valsti», P. Čaikovska «Elegiju» stīgu orķestrim un svitu no baleta «Riekstkodis». Dirigēja K. Bunka.

Lai arī turpmāk klausītājiem sniegtu augstvērtīgu programmu, simfoniskais orķestris bez jau iestudētajiem skandarbjiem dirigentu K. Bunkas, V. Vikmaņa, J. Dreimaņa vadībā sagatavo Glinkas «Nakti Madridē» un «Kamarinskaju», Balakireva uvertūru par trim krievu tēmām, Čaikovska «Valsti», Borodina «Polovciešu dejas», Arenska «Intermecc», Lisīta 1. klavierkoncertu, Grīga svitu «Pers Gints», Sostakoviča 2. baleta svitu, Vitola tautas dziesmas, A. Jurjāna «Ačkupus», Vitoliņa 2. latvju rapsodiju un vairākus citus nozīmīgus skandarbū.

PETI VIKINGU SENKAPUS

Liepājas novada pētīšanas muzejs sazinā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmiju noorganizējis skandināviešu senkapu pētīšanu Grobiņas pilsētas teritorijā. Izrakumus vada muzeja līdzstrādnieks b. Stepiņš.

Līdz šim atrakti un izpētīti vairāk nekā 10 uzkalniņi un izdarīts lielāks skaits pārbaudes rakumu. Pētījumus turpinās.

SEFI PILDA PIENĀKUMU

Baldones rajona sakaru kantora darbinieki uzņēmušies šefību par kolchozu «Sarkanais strēlnieks». Pagājušo svētdien kolchozā bija ieradusies sakaru kantora agitācijas brigāde. Viesi izrādīja A. Kulika viencēlienu «Trīs no Ukrainas», sniedza kolchozniekiem vairākas deklamācijas un tautas deju priekšnesumus.

Sefi apņēmušies palīdzēt kolchozam arī lauku darbos.

LELĻU TEATRIS VIDUSSKOLA

Vaboles vidusskolas skolēni iekārtojuši lelļu teātri. Tā organizēšanā daudz palīdzējuši skolotāji V. Kuršīns un V. Kalniņš. Iestudēta bērnu luga «Ezīs un zaķis». Pirmoreiz skolēni to izrādīja vietējā tautas namā.

Daži socialistiskā realisma teorijas jautājumi

V. JERMILOVS

Jo vairāk mēs tuvojamies komunismam, jo visiem skaidrāks kļūst mūsu īstenības varonīgais romantiskums ar tās dziļajiem plāniem un veikumiem, ar tās pastāvīgo trauksanos uz priekšu, uz jauno, vēl dziļāko un skaistāko. Mūsu sapnis vienmēr aizstiežas priekšā īstenībai, tāpēc ka mūsu sapņus iedvesmo mūsu dzīve, kurā gūst piepildījumu visdrosmīgākā sapnī. Reālais un romantiskais mūsu dzīvē nav divi «pirmsākumi», tie ir viens nešķirams veselais.

Liekas, tagad jau visi ir skaidrībā par to, ka nepareizs ir uzskats, it kā socialistiskā realismā pastāvēt divi šķirti pirmsākumi — realistiskais un romantiskais. Tāpēc arī ir skaidrs, ka nav pareiza tā romantikas apkarošana, ko sastopam vairākos žurnāla «Zvezda» rakstos (autors — kritiķis B. Platonovs). Karoļot pret abstrakto romantismu, žurnāla «Zvezda» kritiķis, tā sakot, «pie viena» karo arī pret revolucionāro romantiku, noliedzot pat šā jēdziena dibinātību. Viņš vadās no tā, ka «socialistiskā realisma attīstības virziens» it kā esot tāds, ka realistiskais pirmsākums «apriņot» romantisko, tā ka, mums tuvojoties komunismam, sapnis kļūstot par fīmiesotu realitāti, kas tad arī izraisot romantikas likvidāciju. Bet tēlot romantikas «apriņāšanu» perspektīvu tālā laikā, kad turpinās mūsu virzīšanās uz komunismu, objektīvi nozīmē atņemt mūsu jaunatnei sapņus, piebalstot, pret savu gribu, tiem, ja atlaists teikt, «ideoloģiem», kas attēlo komunistisko sabiedrību kā tādu, kurā nebūs kustības, attīstības. Ja sapnis un īstenība kļūtu identiski, tad tas nozīmētu, ka nav kur virzīties uz priekšu un nav arī iemesla to darīt! Istenībā komunisms nozīmē nepārastu pārtīrātību

virzīšanos uz priekšu visās dzīves nozarēs, pastāvīgu dzīves un sapņa sacensību.

Pēc B. Platonova domām romantiskā metode «kļuvusi vienīgi par literārās jaunrades daļu, par posmu rakstnieka ceļā uz jaunās tēmas dzīļu, zinātnisku izpētīšanu. Jo augstāks ir rakstnieka daiļrades metodes zinātniskais līmenis, jo īsāks ir šis posms. Jo mazāk nesaskan ar objektīvo realitāti paliek uzgleznotāji ainavā» («Zvezda» 1950. gada 1. numurs). Kā redzam, romantika kritiķim nozīmē nesaskanu ar dzīves nevēlīto patiesību, ar zinātni, tā viņam ir tikai kaut kāds sākotnējs posms domāšanā, ko nav apskaidrojusi istu zinātnisku zināšanu gaisma.

Sāos aogalvojumos izpaužas neizpratne par to, ka romantika, sapnis par vēl skaistāku nākotni, cina par šo nākotni socialistiskā realisma estētikā izveido estētiskā ideāla neatņemamu sastāvdaļu. B. Platonovs acīm redzot nemaz nav spējīgs iedomāties, ka viņa pasākta romantikas graušana nav nekā cits kā estētikas graušana.

Priekšstats par romantismu kā par sākotnējo posmu īstenības apgrūšanā ar nenobriedušu, «neapskaidrotu», nezinātnisku, neistu domāšanu ir būtībā Hegeļa estētikas «atzīnu» atkārtošana, estētikas, kura par patiesām augstu vērtību uzskata vienīgi abstrakto domāšanu, turpretim maksla tai ir vienīgi «sākotnējie posms» ceļā uz šo domāšanu. Idealistiskā estētika noliedz skaistuma objektīvu pastāvēšanu īstenībā, tā uzskata skaistumu vienīgi par šķietamu, vienīgi par tādu, ko īstenībā

ienesusi mākslinieka subjektīvā fantāzija izskaistnāšanas labad, lai aizpildītu skaistā iztūkumu pašā īstenībā. N. Černiševskis norādīja, ka skaistais idealistiskajā estētikā «ir tikai «rēgs», kas rodas no neasa skatiena, ko nav apskaidrojusi filozofiska domāšana... tā ka (saskaņā ar Hegela sistemu) jo augstāk attīstīta ir domāšana, jo vairāk tās priekšā izzūd skaistais, un galu galā pilnīgi attīstītā domāšanā ir vienīgi patiesais, bet skaistā nav...».

B. Platonova maldīgais viedoklis pamatojās uz priekšstatu par diviem «pirmsākumiem» socialistiskajā realismā — realistisko un romantisko, no kuriem vienam jāpāri otrs. Tas nozīmē padarīt nabadzīgāku gan mūsu dzīvi ar tai piemītošo romantiku, gan mūsu mākslu, kuras metodē kā nepieciešama sastāvdaļa ietilpst revolucionārā romantika. Izņēināt romantiku nozīmē padarīt mūsu literatūru nabadzīgāku arī žanru zinā, liegt padomju rakstniekiem iespējāmību izmantot romantiski fantastiskus žanrus, kuriem pieskaitāmi, piemēram, tādi darbi kā «Nāra», «Dēmons», «Meitene un Nāve».

Mūsu pēckara literatūras attīstība ir jauns uzskatāms apliecinājums, ka socialistiskā realisma principi ir dziļi pareizi un dzīvot spējīgi. Mūsu socialistiskās dzīves plāšums — tāds ir visu labāko, ievērojamāko darbu patoss mūsu pēckara literatūrā.

Atkāpšanās no socialistiskā realisma principiem rada negatīvas sekas. Abstrakta, no dzīves atrauta romantisma sludināšanas ietekmes izpaudās tādos darbos kā V. Kaverina «Atvērtā grāmata», V. Katajeva «Par padomju varu».

Loti raksturīzus piemērus par to, cik svarīga rakstnieku daiļradē ir pareiza izpratne par socialistiskā realisma teoriju, sniedz mums, starp citu, mūsu bērnu literatūra, kurā sevišķi svarīga nozīme ir socialistiskā realisma principu, tajā skaitā revolucionārās romantikas principa kā socialistiskā realisma sastāvdaļas pareizai pielietošanai. L. Kasila grāmātā «Mani dārgie puisēni» un L. Kasila un M. Polanovska grāmātā «Jaunākā dēla iela», kas izpelnījusies 1950. gadā Staļina premiju, ir runa par bērniem Lielā Tēvijas kara bargajos gados. Abas grāmatas ir romantiskas. Bet L. Kasila estētiskā klūda grāmātā «Mani dārgie puisēni» bija tā, ka viņš, pašam nemanot, atrāva romantiku no bērnu reālās dzīves. Bērni, grāmatas varoni, dzīvoja it kā dubultdzīvi: no vienas puses viņi dzīvoja sapnī, kaut kādā fantastiskā zemē — «Zilkalnē», bet no otras puses viņi dzīvoja reālajā īstenībā, ar tās ikdienas darbu un mācībām arodskolā. Zēniem bija «Zilkalnes» cilvēku vārdi, viņi glāba burvīgu princesi no ļoti neglīta karala, sauca sevi par «komandosiem». Autors nesaskatīja, ka šī spēle nevis palīdzēja viņiem dzīvot, bet gan drīzāk novirzīja no dzīves. Romantiskais bija atrauts no reālā. Grāmātā zēnu darbs bija notēlots bez aizrautības, bez dzeliskuma, bez romantikas, steigā, un neviens no zēniem nepalika mums prātā, lasītājam acu priekšā nebija neviena rakstura: autora galvenā mākslinieckās interese saistījās tieši ar «Zilkalni». Tāpēc arī bērnu tēli izpūda, bērni izskatījās kā savādieki, abstrakti sapnotāji, kas ir visai neticami attiecībā uz bērniem. Darbā patiešām pastāvēja viens otram līdzās divi «pirmsākumi» — realistiskais un romantiskais, — un abi bija padarīti ārkārtīgi nabadzīgi, tāpēc ka tie nebija saliedēti vienotā veselā.

Grāmātā «Jaunākā dēla iela» pastāstīts par Kerčas pionieri Volodiju Dubinina īso mūžu, par šo Kerčas

akmenlauztuvēs apmetušās partizanu vienības dalībnieku. — Izlūku, kas gāja bojā cīņā pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem Jau ar grāmatas pirmajām, pirmskara gadiem veltītajām lappusēm mūs aptver laimīgās padomju bērņības plaša romantika, bērņības, kura kaislīgi iemīļājus dzīvi, kurai liek aizmirsties, kuru aizraut prieks darbības, sāpnot, uzminēt dzīves vilinošos noslēpumus, un mēs līkām, savdabīgi izjūtam mūsu dzīves plāsumu, prieku. Lasītāis ierauga padomju bērņības vispārīnātu tēlu, un Volodia Dubinins parādās savā neatkārtotāms individualitātē — bolševiku partijas brīnīkīgais «jaunākais dēls». Mēs ejam kopā ar viņu Kerčas katakombu tumsā. Sākas leģendāra, varonīga dzīve. L. Kasila un M. Polanovska jaunās grāmatas sekmes vispirms tad arī balstās uz to, ka romantika un realitāte nevis rodas tajā kā divi «pirmsākumi», bet ir viens vienots veselais.

Ne jau tāpēc vāja bija grāmata «Mani dārgie puisēni», ka tajā bija fantastika, un ne jau tāpēc spēcīga ir grāmata «Jaunākā dēla iela», ka tajā fantastikas nav. Fantastika pirmā no šīm grāmatām bija nabadzīga; izrādījās, ka tā ir zemākā līmenī par īstenību, tāpēc ka tā bija atrauta no reālās ikdieniskās īstenības. Spēcīga ir vienīgi tā fantastika un romantika, kas balstās uz dzīvi un «pacelas pāri īstenībai» ne jau tālā nozīmē, ka aiziet kaut kur aiz mākoniem (šāda aiziešana vienmēr nozīmē mākslas noslīdēšanu zemākā līmenī par īstenību), bet gan tajā nozīmē, ka prot aplaust nākotni, ieskatīties rītdienā.

*

Mūsu literatūra mūcas aizvien dziļāk izteikt mūsdienu varona, komunisma cēlāja uzbrucēju raksturu. Tā ir viena no kardinalajām socialistiskā realisma tradīcijām. Mūsu dzīvā

Turpinājums 4. lapa pusē

Odesas Valsts Ukrainu Dramas teatra viesizrādes

PAGĀTNĒS LAIPPUSES

A. LAUBERTS

1.

Ukrainu pirmsrevolūcijas teātris bija nepārasta un ārkārtīgi interesanta parādība. Ukrainā kur darba tautu pirms Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas nomāca nepanesami smags divkārs jūgs (to apspieda un pļēsonīgi ekspluatēja cara patvaldība un pašmāju muižnieki un budži), kur dzimta valoda bija aizliegta, kur vispār nebija skolu, kurās mācības notiktu dzimtajā valodā, bet ukrainu grāmatas laida klajā pavisam reti un tās tikai ar netīdīgiem lielām grūtībām atrada ceļu līdz lasītājam, — tur ukraiņu teātris bija kļuvis par vienu no nacionālās kultūras centriem. Un nebūt nav nejaus tas fakts, ka gandrīz visi ukraiņu klasiķi, tajā skaitā Ivans Kotljarevskis, Tarass Ševčenko, Ivans Franko, Lesja Ukrainka, uzskatījuši par savu pienākumu, neatkarīgi no tā, kāda bija viņu pamatspecialitāte rakstniecībā, strādāt, radīt arī teātri. Tādi darbi kā Kotljarevskā «Natalja Poltavka», Ševčenko «Nazars Stodoļa», Franko «Nozagātā laime», Ukrainas «Meža dziesma» ir ārkārtīgi vērtīgi ieguldījumi ukraiņu kultūras bagātību krātuvē.

Bet ukraiņu pirmsrevolūcijas teātra pamatreperituaru tomēr izveidoja lugas, ko bija uzrakstījuši I. Tobilevičs (Karpenko-Karjjs), M. Krapivnickis, M. Starickis un vēl citi. Būdami talantīgi dramaturgi, viņi apvienoja sevī dīdāls, vispusīgas zināšanas par tautas sadzīvi, par tās dzīves apstākļiem, vēsturi un kultūru ar skatuves likumu teicamu pārzināšanu. Viņi bija pirmsrevolūcijas profesionāli ukraiņu teātra radītāji, izcili tā darbinieki — režisori un aktieri. Protams, daži viņu darbi idealizēja vēsturi, parādīja pagātni nepareizi, nacionālistiska skatījuma gaismā; uz tiem bija nacionālās apreibotības zīmogs. Bet līdztekus tam viņi uzrakstījuši arī lugas, kurās sociāli idejiskais skatījums izlauzies cauri visiem šķēršļiem, ko lika ceļā nacionālā apreibotība un cara cenzura.

Vispazīstākā puse viņu daiļradē bija ukraiņu zemniecības dzīves apstākļu un dzīves veida lieliskā pārzināšana. Tieši zemniecībai bija veltīts ukraiņu pirmsrevolūcijas teātra meistardarbu lielais skaits. Būdami dramaturgi, kas pārstāvēja skaidri izteiktu realistisko virzienu, būdami progresīvi cilvēki sabiedriskajos uzskatos, viņi nevarēja neredzēt un neatspoguļot savā daiļradē sociālās pretrunas un netaisnības, ar kādām pirms revolūcijas bija jāsadurās uz katra sola Ukrainas laukos. Un šīs dzīves patiesība, izlauzdamās uz skatuves, bieži parāca, ka inscenējumiem bija patiesām progresīva nozīme.

Teātri Ukrainā pirms revolūcijas bija vēl viens visai svarīgs uzdevums: tas bija ukraiņu tautas dziesmu un deju mākslas uzkrājējs un propagandētājs. Teātra reperituarā bija maz tā-

du lugu, kurās neskanētu izjustās ukraiņu dziesmas, kurās, — neraugoties ne uz kādu šizeta dramatismu, — neatšķanētu gopaka nebēdīgā soļu dima. Tas izveidoja ukraiņu teātra savdabīgo, īpatnēji etnogrāfisko raksturu, padarīja to par maziem dramatisku teātri, bet šā teātra aktierus — par vispusīgiem, vārda oļinā nozīmē universāliem meistariem: viņi ne vien tēloja, bet arī dziedāja un dejoja...

Līdzās trupām, kuras vadīja īsti meistari un kuru sastāvā bija tādi spoži talanti, liela vērtība mākslinieki kā Marija Zankovecka, Ukrainā diezgan plaši izplatīti bija arī nelieli kolektīvi, kuri sniedza to pašu reperituaru, bet kuriem trūka meistariem un to, kas it vai nedroši, progresīvās domas diglu, kas raksturoja izrādes, kurās piedalījās vecā ukraiņu teātra dižmeistari. Šādi amatniecisku trupu bija diezgan daudz, un tās tad arī pārstāvēja «sādzes» teātri, kurā viss koncentrējās ap izaudzināto «gorilku» (degvīna) glāzīti un nobeiguma gopaku, un kuram nebija nekā kopīga ar istu mākslu.

Mūsdienu ukraiņu teātris plaši izmanto pirmsrevolūcijas dramaturģijas mantojumu, izvēloties mūsu dienām visatbilstošākās vispiemērotākās lugas. Ukrainu mākslas dekadā, kas nesen beidzās Maskavā, blakus mūsdienu autoru darbu uzvedumiem augstu novērtējumu ieguva arī tādi kā «Nazars Stodoļa», «Dod sirdi valū — novedīs līdz nebrīvē», «Martins Borula» un «Kamēr saule uzlēks — rasa acis izgausīs».

Arī Oktobra revolūcijas vārdā nosauktais Odesas Valsts Ukrainu Dramas teātris, kura viesizrādes pašlaik notiek Rīgā, ierādījis savā reperituarā pirmsrevolūcijas nacionālajai dramaturģijai nozīmīgu vietu. Rīdziniekiem jau bija izdevība skatīt M. Staricka lugu «Marusja Boguslavka» (V. Čagoveca pārstādījums) un I. Tobileviča lugu «Nelaimīgā». Zināmā mērā šai lugu kategorijai var pieskaitīt arī uzvedumu «Soročinas gada tīrgus», ko šor. N. Gogola stāsta dramaturģis M. Starickis.

2.

Ukrainā populāra dziesma — teiksmas par lepo, drosmīgo jaunu Marusju no Boguslavas, kura arī nebrīvē pie turkiem paliek uzticīgi savai tēvijai, savai tautai, noderējusi M. Starickim par tematu dramai «Marusja Boguslavka». Bet savā pirmveidā luga bija leņvejojami pārslēgta ar sentimentalās melodramas elementiem. Odesas Ukrainu Dramas teātris rīkojies pilnīgi pareizi, izmantotams lugas redakciju, ko, M. Staricka dramu pārstrādājot, izveidojis V. Čagovecs, pēc iespējas atbrīvojot to no sentimentalās melodramas elementiem vai vismaz noklusinot, notīšot to, kā arī pastiprinot lugas patriotisko skanējumu.

... Spēlmaņa kaislība noved kazaku

Stepanu tik tālu, ka viņš paspēlē uz kauliņiem paša māsu Marusju. Lai atlīdzinātu zaudēto sumu, viņš aizņem naudu no turka Gireja Murzas, apsolot tam par šo naudu palīdzēt no laupīt Marusju tieši viņas un Stepana drauga Sofrona kāzu priekšvakarā. Stepans ne tikai iegrūž māsu sūrā verdzībā, bet arī kļūst par savu līdzauti, tajā skaitā arī drauga Sofrona, nodevēju.

Stepana zemiskums vēl vairāk pasvīturo Marusjas cēlumu un patriotismu. Nokļuvusi nebrīvē, viņa nepakļaujas, nesamierinās ar savu likteni. Tiklīdz viņai rodas izdevība, Marusja atbrīvo ukraiņu gūstekņus, kas smok verdzībā pie turkiem (tajā skaitā arī Sofronu), nonāvē Murzu un kopā ar atbrīvotajiem tautas brāļiem atgriežas dzimtenē.

Tāda isumā ir šīs drammas samērā vienkāršais sižets. Teātra nopelns vispirms ir tas, ka mākslinieki kolektīvi (režisors M. Tilkers) rūpīgi, centīgi, bet bez uzmačības izceļ tieši tās ainas un epizodus, kuros spēcīgi skan visvairākie motīvi — pašalīdzdīga dzimtenes mīlestība, kvēls naidis pret tās ienaidniekiem un apspiedējiem, pret nodevēju Stepantu. Taisnība, pilnīgi atbrīvoties no sentimentalisma teātri tomēr nav izdevies — pārāk spēcīgs lugu ir, ja tā varētu teikt, melodramatisks raugs. Kolektīvam arī turpmāk neatlaidīgi jāstrādā šajā virzienā, lai lugas otrs nosaukums — «Neuzvarētie», kas pagādnim likts iekavās un atrodas, tā sakot, otrā plānā, iegūtu pilnīgas pilsona tiesības.

Par paraugu šā uzdevuma pareizai atbrīvošanai var noderēt tēlojums, ko sniedz Sofrona lomā aktieris A. Lappa un par Achmetu iesauktā sagusitā kazaka lomā — Ukrainas PSR nopelniem bagātā māksliniece I. Majaks, aktieri L. Savickis un A. Savicka. Līdzās šiem māksliniekiem, kas savu lomu nozīmības un arī snieguma ziņā ir vadīdies izrādē, jāatzīmē Ukrainas PSR nopelniem bagātā māksliniece A. Lucenko un aktiše J. Rozumovska, kurā tāpat izceļas ar savu teicamo tēlojumu. Zankoveckas un Karpenko-Karjja pirmsrevolūcijas ukraiņu teātra meistari labākās tradīcijas atbrūdas lēmīsojumu L. Maciejevskas lieliskajā tēlojumā Ignata mātes lomā. Bet, protams, ar tradīcijām vien viņai nebūtu bijis iespējams sasniegt tik augstu mākslinieciskās meistariības līmeni. Padomju ukraiņu teātra izcila aktiše L. Maciejevska savienoja šīs tradīcijas ar sociālistiskā realisma metodi, ko viņa, apguvusi ļoti dziļi un kas viņai palīdz izprast lietu būtību, palīdz izveidot un parādīt skatītājiem sociāli vispārinātu tēlu.

Galvenā vērtība L. Savickas sniegtā Ignata lomā ir valdzinošais patiesums, lielais pārliecinošais spēks. Lai arī ko darītu pārlieku straujais Ignats — Savickis, lai arī cik grūta situācijā viņam likti, nonākt autors — viņam vienmēr var ticēt, pat vēl vairāk, tālēc, jo viņa jūtu un rīcības patiesums nav apšaubāms.

Dziļi ietvertes personaža sociālajā bū-

līgu humoru, bet retumis pieļauj nevieta krāsu sabiezinājumus, kas pazemina visa viņa darba vērtību.

Teicamu, paliekamu iespaidu atstāj masu ainas, dziesmas un dejas, ar kurām bagātīgi piesātināta visa izrāde. Spēcīgi izskan izrādes beigā epizods — kazaku aiziešana no nebrīves, kaut gan skatuves apstākļi nedod iespēju to parādīt visā pilnībā.

3.

I. Tobileviča lugai «Nelaimīgā» programā ir apakšvirsraksts «tautas drama». Bet tas nav pilnīgi precīzi: pareizāk būtu bijis to nosaukt par psiholoģisku sadzīves dramu. Arī šajā darbā ir krietni daudz melodramatisma.

Vienkāršais stāsts par to, kā nabadzīgais zemnieks Ignats aiz pārpratuma apņēmis nevis savu mīļoto meiteni Varvaru, bet citu, kuru viņš nemīl, — Sofiju, un kādas sekas tas izraisa viņu un citu cilvēku likteņus, noderējis I. Tobilevičam par sižeta kodolu ukraiņu zemnieku dzīves notēlošanai. Šajā lugā parādīti vienīgi nabadzīgie zemnieki, visbeztiesīgākā, visvairāk nomāktā zemniecības daļa. Mūžīgais trūkums un spsēstība, tumsība un mēģināšana padarīt cilvēkus nīkņus un nežēlīgus. Dramaturģis nek ir tieši nenosūtījis iemeslus, kuru dēļ šo zemnieku dzīve ir tik grūta un sadzīves formas tik cietsirdīgas, taču izrādē sociālās netaisnības motīvs spēcīgi izskan zemtekstā, ko prasmīgi atklājis režisors P. Kiselevičs un četru galveno lomu tēlotāji — Ukrainas PSR tautas māksliniece L. Maciejevska, Ukrainas PSR nopelniem bagātā māksliniece I. Majaks, aktieri L. Savickis un A. Savicka. Līdzās šiem māksliniekiem, kas savu lomu nozīmības un arī snieguma ziņā ir vadīdies izrādē, jāatzīmē Ukrainas PSR nopelniem bagātā māksliniece A. Lucenko un aktiše J. Rozumovska, kurā tāpat izceļas ar savu teicamo tēlojumu.

Zankoveckas un Karpenko-Karjja pirmsrevolūcijas ukraiņu teātra meistari labākās tradīcijas atbrūdas lēmīsojumu L. Maciejevskas lieliskajā tēlojumā Ignata mātes lomā. Bet, protams, ar tradīcijām vien viņai nebūtu bijis iespējams sasniegt tik augstu mākslinieciskās meistariības līmeni. Padomju ukraiņu teātra izcila aktiše L. Maciejevska savienoja šīs tradīcijas ar sociālistiskā realisma metodi, ko viņa, apguvusi ļoti dziļi un kas viņai palīdz izprast lietu būtību, palīdz izveidot un parādīt skatītājiem sociāli vispārinātu tēlu.

Galvenā vērtība L. Savickas sniegtā Ignata lomā ir valdzinošais patiesums, lielais pārliecinošais spēks. Lai arī ko darītu pārlieku straujais Ignats — Savickis, lai arī cik grūta situācijā viņam likti, nonākt autors — viņam vienmēr var ticēt, pat vēl vairāk, tālēc, jo viņa jūtu un rīcības patiesums nav apšaubāms.

Dziļi ietvertes personaža sociālajā bū-

tībā, Sofijas tēva tēlu veido I. Majaks. Parādīdams līgos zaldāto gados nomāktu, kļušu un lēnprātīgu sirsnīgu, mākslinieks vienlīdz smalki iezīmē gan viņa bezgalīgo mīlestību uz meitu, gan padevību bargajam liktenim, gan sirsnīgo humoru, kas smelts no tautas daiļrades avotiem. Vienīgi pašās beigās, ainā pie meitas līka, aktieris vēltīgi uzsver situācijas melodramatismu — tas ir pilnīgi lieki.

Varvaras pretrunīgo tēlu, kurā fantastiski savījusies mīlestība un naidis, maigums un nīkņums, pareizi iemieso aktiše A. Savicka.

Sofijas loma prasa izcili talantu tragedijas žanrā. Viss, ko dara aktiše J. Rozumovska, liecina par viņas profesionālās meistariības pietiekami augsto līmeni. Līriskajās ainās viņa ir patiesām jauka un neviltoti sirsnīga. Mazāk veiksmīgs tēlojums tragiskajos posmos.

Nelielajā, faktiski epizodiskajā Varvaras neveiksmīgā vīra Stepana lomā pārdomātu, gudru un ietūģu tēlojumu sniedza A. Lucenko.

4.

Mēs izdarītu sliktu pakalpojumu mūsu ukraiņu draugiem, ja noklusētu dažus trūkumus redzētajās izrādēs.

Lugas «Nelaimīgā» izrādē, tāpat kā daudzās citās, skan sirsnīgas ukraiņu dziesmas, brāši deļo tautas dejas. Bet šajās masu ainās ir pārāk maz dažādības daudzveidības, pārāk maz spilgtu krāsu, palaiķam trūkst organiskās sakarības ar pamatdarbību, ar darbības galveno pavedienu.

Jebkurā, pat visizteiktākajā ukraiņu lugā katrā ziņā sastopami komedijas elementi, kas ļēvērti dzirkstoši, saulainā, ukraiņu tautai raksturīgā humorā. Taču nedrīkst šos īsta tautiskuma elementus padarīt par kaut ko līdzīgu režisuras pašmērķim, par nepārdomātas aktieru spēles objektu, kad visai darbībai ir viens mērķis: smidzināt per katru cenu, ar visiem līdzekļiem, kas vien ir pieejami... Starp citu, tieši tā tas ir aīnā ar preciniekiem lugā «Nelaimīgā».

Cik slidenis ir šis ceļš, visā pilnībā liecina teātra trešais uzvedums — «Soročinas gada tīrgus». Atbrīnāms pilnīgi «komiski», dažādu izdarību plēksnē, kas nepavisam nedod priekšstatu ne par Gogola liriku, ne par viņa humoru. Gluži otrādi, šis skatīlājos modina vienīgi nesaprašanu.

Tagad, kad Rīgas skatītājiem jau bijusi izdevība redzēt septiņas Odesas Valsts Ukrainu Dramas teātra inscenējumus, var teikt, ka «Soročinas gada tīrgus» iestudējums ir izņēmums. Nav nekādu šaubu par to, ka teātra idejiski mākslinieciskās attīstības galveno līniju pārstāv uzvedumi, kuros sceniskā kultūra ir augstā līmenī, tādi kā «Eskadras bojā eja», «Irbenāju birtala», «Nelaimīgā».

Daži socialistiskā realisma teorijas jautājumi

Turpinājums no 3. lapa posos

istēnībā lieši pozitīvajam varonim, pārveidojot dzīvi, ir aktīva, uzbrūcēja loma.

Ar uzbrūcēju raksturu izcēlās sociālistiskā realisma literatūras pirmais varona tēls — lokomotīves vadītāja Nila tēls lugā «Sikpilsoni», tādi paši bija varoņu tēli lugā «Ienaidnieki», stāstā «Māle».

Nils ir uzbrūcējs varonis. Vnš uzbrūk, bet viņa pretinieki aizstāvas. Šādā spēku izvietoumā, šādā sikpilsonības attēlojumā, parādot to atkāpjamies pašas dzīves spiediena rezultātā, izpaudās Gorkija pasaulvēsturiskais novatorisms. Kritiskā realisma literatūrā tieši tas varonis, kas iemiesoja pozitīvos progresīvos morāli estētiskos ideālus, nokļuva stāvoklī, kad pret viņu vērsa spiedienu triumfējošie launuma, trivialitātes, tumaības spēki. Tieši šie bēdējie atrādās uzbrūcēju pozīcijās, triumfēti, nomāca visu gaišo, taisnīgo, radošo, saprātīgo, skaisto.

Ārkārtīgi interesanti ir salīdzināt vienu no kritiskā realisma literatūras pēdējiem ģenialajiem darbiem ar sociālistiskā realisma literatūras pirmo ģenialo darbu. Tie laisti klajā gandrīz vienlaicīgi — tos šķīra tikai viena gada starplaiks. Mēs runājam par Čehova «Trim māsām» un Gorkija «Sikpilsoniem».

Daudz kas padara šīs lugas tuvas vienu otrai — gan pati sikpilsonības tema, gan saonis bar nākamību.

Savas ikdienības, parastuma, viduvējības dēļ briesmīgais Nataša tēls lugā «Trīs māsas», mietpilsoniskuma pilnīgais iemiesojums, ir ne mazāk nelaimi vēstijies par ledijas Makbētas tēlu. Maša raksturo Natašu: «Mietpilsones».

Vai Nataša nebūtu laba, īsti piemērota meita mietpilsonim Bessemenovam Gorkija «Sikpilsonos»? Tieši par tādu meitu jau arī sapņoja Bessemenovs vecumā, tieši tāda garā viņš kopā ar savu dzīvesbiedri audzināja savu Tatjanu. Bet sirnizvaliem, kā zināms, ar bērniem nelaimējas. Viņu meita izauga nekam nederīga, vāja, nav viņai pārliecības, vienģabalnības, sistuma, tā nekaunīgā uzbrukuma spiediena, kas piemīt Natašai. Šajā divu mietpilsonības tēlu — Natašas un Tatjanas — atšķirībā izpaužas sociālistiskā realisma novatorisms, salīdzinot ar kritiskā realisma.

Lugā «Trīs māsas» uzbrukumā iet negēlīgā mietpilsoniskā stichija Nataša un Protopopova personā, un nav tāda spēka, kas spētu šai stichijai pretoties. Turpretim Gorkija «Sikpilsonos» tieši Bessemenova, mietpilsonības no metne nekārtībā atkāpjas. Šeit uzbrūk reals spēks, kas ir naidīgs visam bessemenoviskumam, protopopoviskumam, visējam launā, netīrās īpašnieku pasaulē balstiem.

Abās lugās liela loma ir mājas tēlam. Tam ir simboliska nozīme. Lugas «Trīs māsas» sižets ir stāsts par to, kā Nataša un Protopopovs izspēlē māsas no viņu mājas. Trivialitātes jaunais spēks spēj viņas ārā no dzīves. Vīnes izrādās bez pajumtes dzīvē, viņu māju ienēmi ienaidnieks. Vīnas pļēkšības bez cīpas. Skaistums dod vietu neglītumam, dzīves dzeļiskums, muzika, kas iemiesoti triju brīnumjauku sieviešu tēlos, dod vietu zemiskai prozai. Tā bija kritiskā realisma literatūras «mūžīgā» tema, skumjais stāsts par to, ka dzīvē skaistums un dzeļiskums atkāpjas neglītuma spiediena rezultātā.

tātā, kā triumfē launums, pļēkšība, rupība, netaisnīgums, nežēlība, zemirdīga viltība. Sociālistiskā realisma literatūras novatoriskā tema jau pašā sākumā izveidojās kā uzbrukuma ejošā, uzvaru gūstošā labā, taisnīguma, dzīves gaišā, skaistā sākuma tema. Čehova «Trijs māsās» bez pajumtes palikušā, «ungrieķu cietušā» lomā nokļūst skaistums, laime (trešā celiņa ungrieķu simboliskā nozīme). Gorkija «Sikpilsonos» izredzes palikt bez pajumtes tuvojas skaistuma un laimes ienaidniekiem, — drīz vien tieši viņi būs bez pajumtes zemes virsū. Ne jau velti vecais Bessemenovs apjukumā un bailēs iesaucas: «Kā māja tā ir? Kas šeit ir saimnieks?» Nils pasaka: «Saimnieks ir tas, kas strādā».

Nila tēla uzbrūcējs raksturs izpaužas arī pašā lugas kompozīcijā, sižetā. Nils virza sižetu, visu personāžu likteni tā vai citādi saistīti ar Nilu, atkārtīgi no viņa. Kā mēdz teikt, — viņš izraugās spēli, tās stāvokļus, tās tempus, viņš nosaka sižeta situācijas, tālā laikā, kad «Trijs māsas» un kritiskā realisma literatūrā vispār stāvoklī parasti nosaka, uzbrūk negatīvie, skaistumam un cilvēka laimei naidīgie spēki.

Pozitīvā varona uzbrūcējs raksturs ir sociālistiskā realisma literatūras svarīgā novatoriska īpašība. Padomju literatūras labākajos, visievērojamākajos darbos, kā D. Furmanova «Čapajevs», F. Gladkova «Cements», N. Ostrovska «Kā rūdījās tērauds», A. Fadejeva «Jaunā gvarde», A. Makarenko «Pedagoģiskā poema», V. Ažņeva «Tālu no Maskavas» un citos, visas darbības centrā atrodas pozitīvais varonis, kas izceļas ar uzbrūcēju raksturu. Starp citu, jāsaka, ka tieši viņš arī virza dar-

bību, sižetu, sacerējumu. Un spēku izvietojumā šā veida darbos ir tāds, ka pozitīvais varonis rīkojas, bet negatīvie vai svārstīgie personāži atbild uz viņa rīcību, tā vai citādi reaģē uz to.

Protams, iespējami arī tādi darbi, kuru sižeta risinājums saistīts ar negatīvo personāžu, kas mēģina «uzbrukt». Bet arī šādos gadījumos mākslinieka pienākums ir parādīt, ka negatīvā varona «uzbrukums» ir tikai šķietams uzbrukums, tāpēc ka būtībā atbilstoši mūsu sociālistiskās īstenības objektīvajiem likumiem, vēsturiskajai uzbrukumā let mūsu pozitīvie varoni, mūsu padomju tautu, kas dižnā Stalina apgarotajā vadībā vīrtās uz komunismu. Sim mūsu objektīvā īstenības likumbām jāatrod tā vai cita izejsme gan sižetā, gan krāsū sadalījumā, gan kompozīcijā, figuru izvietojumā. Tam pozitīvajam pirmasākumam, kas ir vadošais, uzbrukumā ejošais pašā mūsu īstenībā jābūt par vadošo un uzbrukumā ejošo arī daiļdarbā. Tā tas arī ir mūsu literatūras visievērojamāko darbu lielam lielajā daļā. Visa romantika, viss skaistums, viss dzeļiskums, viss valdzinājums sižetā, visas autora labākās jūtas, viss dāļākais, kas ārkārtīgi izjusti raksturo varoni, — tas viss vēltīts pozitīvajam varonim, cilvēkiem ar lielu uzbrukuma spēku, kas pārveido dzīvi, rada jaunu, komunistisku sabiedrību.

Bet gadās pie mums arī tādi darbi, kuru autori dažkārt pieredzes trūkuma, nepietiekamas meistariības dēļ, tāpēc ka nepietiekama ir viņu prasme sadalīt mākslinieciskās krāsas, tāpēc ka viņi nepietiekami apguvuši sižeta un kompozīcijas izveidošanas noslēpumus, uzbūvē savu darbu tādā veidā, ka centrā nokļūst negatīvais personāžs un tieši viņam ir atdots uzbrukuma spēks, bet pozitīvais varonis vai pat viss kolektīvs tikai aizsargājas no negatīvā varona aktivitātes, atbild, reaģē uz viņa rīcību.

Šādos gadījumos lielāko tiesu darba centrā ir individualistiska veidojuma cilvēks, kurš liek atstāties saprindzinājumā visam kolektīvam. Sim varonim ir negatīva loma, bet vise saistošais sižetā, zināma romantika un dzeļiskums atdoti viņam. Viņš ir talantīgs, viņš ir interesants, viņš uzbrūk, un visi notikumi sacerējumā, viss sižeta risinājums atkarīgs no viņa. Viņam prestatā nostādītais varonis ir tikumīgs un taisnīgs, bet pašā, tam trūkst mākslinieciski konkrēta, individuāla, skaidra apveida, viņa tēls izolēts, tāpēc ka tas atklājas ne tik daudz aktīva uzbrukuma darbībā, cik pretdarbībā, reakcijā uz svešu darbību, aizstāvoties pret negatīva personaža rīcību.

Sižets nostādījis pozitīvo varoni apstākļos, kad viņu pilnīgi nodarbina atbilde uz negatīva personaža rīcību. Pozitīvajam varonim šādos sacerējumos atliek vienīgi reaģēt uz negatīva personaža darbību, pasargāt no tās sevi un kolektīvu. Tas dod arī viņa raksturam «aizsargāšanās», «aizstāvēšanās» nokrāsus, mazina viņa aktivitāti, patstāvību, noteiktību, individuālo savdabību. Tā iznāca, piemēram, ar J. Trifonova vērtīgo, svaigo, talantīgo stāstu «Studenti», un tas, neapšaubāmi, mazina darba idejiski māksliniecisko vērtību. Viss interesantākais stāstā saistīts ar Palavīnu, ar šo jaunieti, kuram ir daudz individualista iezīmu, kuram ir negatīva loma un kuru darba beigās nāraudzina (precīzāk, nostāda pāraudzināšanas perspektīvas priekšā). Tieši viņš, Palavīns, nosaka visu sižeta risinājumu, viņam ir aktīva loma, bet pozitīvais varonis Vadjins vienīgi reaģē uz Palavīna rīcību. Un visas pašas spilgtākās mākslinieciskās krāsas, pat intīmās raksturīgās iezīmes atdotas Palavīnam, viņš un viņa draudzene Lelocka Medovska, kurā ne mazuma mietpilsonisku īpašību, — ir mākslinieciski konkrēti, turpretim Vadjina tēls izolēts. Gluži tāpat arī pats kolektī-

Mākslas akadēmijas absolventa P. Asejeva diplomdarbs «Gorkijs latviešu zvejnieku vidū»

Daiļamatniecības vidusskolas darba gadu noslēdzot

Junija beigās daiļamatniecības vidusskolās Rīgā, Kuldīgā, Liepājā un Daugavpilī beidzās eksaminācijas sesijas. Sākot ar jūlija pirmajām dienām, jaunā daiļamatnieku maiņa rāda savus sasniegumus izstādēs.

No izstādītajiem darbiem vērojams, ka pārbaudījumi izturēti labi un pedagogu kadri pietiekošā mērā sagatavojuši jauno audzi, kura, aizgājusi no skolas, spēš jau patstāvīgi radīt jaunas vērtības.

Cīņa par laikmetīgu tēmu ieviešanu latvju rakstu ornamentācijā vēl nav beigusies, taču aplamais uzskats, par etnogrāfiska raksta negrozāmību visu māju pārvarēts. To apliecina arī šīs izstādes.

Otra nozīmīga parādība, kas ieviešusies daiļamatniecības vidusskolu darbā, topot par šī darba stūrakmeni, ir kompleksā darbu projektēšanas un izstrādes metode, kas agrākos skolu izlaidumos bija tikai sākuma stadijā. Kuldīgas daiļamatniecības vidusskolā šogad visi 23 diplomanti gatavojuši vienu kopēju diplomdarbu — kombināta «Vulkans» strādnieku kluba iekšējo izrotājumu un iekārtojumu. Audzējas projektējušas un gatavojušas gan logu, gan durvju aizkurus, ielūkot tajos fabrikas darbu simbolizējošus elementus, tāpat skatuves aizkurus, gaida segas un paklājus. Izstrādējot šos ornamentējošos, bet keramikā pārveidojuši telpās atrodošos krāšņu ornamentus un devuši jaukas vāzes dārzam. Grāmat-sēji kluba bibliotēkai izveidojuši albumus un grāmatu iesējumus, kur plaši izmantoti strādnieku dzīves notikumi. Šāds uzdevums prasīja visu nodalī ciešu sadarbību gan kopējā ornamentā, gan krāsu noskaņojumā

komponēšanā. Pasākums izdevies ar atzīstamām sekmēm.

Par priekšzīmīgu šajā virzienā jāuzskata Rīgas daiļamatniecības vidusskolas veikums. Šīs skolas diplomanti ļoti daudz darijuši mūsu bērnu namu izgreznošanai.

Rīgas daiļamatniecības vidusskolas izstādē ievērojamā gūst stikla glezniecības nodaļas darbi. Prasībai pēc vitražas meistariem skola atsaukusies pirmā, nodibinot un pakāpeniski paplašinot šo nodaļu, kas tagad apmierina ļoti augstas pasūtītāju prasības. Piemēram, Maskavas metropolitēna vajadzībām skola gatavo krāsainus rotājumus un dekoratīvus gleznojumus Novo-Slobodskas stacijai.

Tekstilnodaļas daudzo diplomdarbu vidū kā izcilu sniegumu atzīmējams audzēknes Ozolas persiešu ausanas tehnikā darinātais paklājs.

Skaistus ornamentējumus ādā, ar tieksmi attēlot grāmatas saturu, vērojām grāmatu apdares un siešanas nodaļas diplomandes Orlovskas darbā. Līdzvērtīgi arī diplomanda Buivida iesietie V. Lāča «Vētras» sējumi.

Vēl atzīmējami koktēlniecības nodaļas rūpīgi darinātie republiku ģerboni un kostīmu šuvēju darbnīcas diplomandes Rengītes oriģinālie, modernizētie tērpi.

Jākonstatē, ka skola radusi ciešu saskari ar dzīves prasībām. Nenoteikts palicis tikai tēlniecības nodaļas profils. Paliek neskaidrs, vai šī nodaļa gatavo labus amatniekus celtniecībai vai arī tēlnieku studijām Mākslas akadēmijā. Nodaļas darbība pašreiz neapmierina ne no viena, nedz no otra viedokļa.

Doc. A. Skribanovskis

Piezīmes par notikumiem ārzemēs

Smalkjutīgs statuss

Atlantijas pakta valstu ārlietu ministru vietnieku komiteja apstiprinājusi vienošanos par jebkuras no 12 valstu — pakta dalībnieču citas valsts teritorijā kalpojošo kareivju, jūrmieku un lidotāju statusu. Kā zināms, Amerikas Savienotajās Valstīs «nekalpo» neviena angļu, franču, beļģu vai kādas citas Atlantijas pakta valsts karavīrs. Tādēļ skaidrs, ka statusa garais un miglainais nosaukums izvēlēts aiz tīri diplomatisks «smalkjutības», kurai jāpasaldina Vakareiropai tik rūgtais fakts, ka ar jauno statusu oficiālu atzīšanu iegūst amerikāņu okupācijas režīms Rietumeiropas valstīs.

Kā tas tādās reizēs parasts, statusa apstiprināšanai sekoja prese konference ār sviniņām un šķietamas armierinātības pilnām runām, lai gan pat šai konferencē publicētajā oficiālajā tekstā bija pasvītrots, ka «vēl nav precedenta vienas valsts draudzīga kara spēka izvietojumam otrā valstī miera laikā». Precedenta nav gluži vienkārti tāpēc, ka agrāk šādu «izvietojumu» sauca istai vārdā — par okupāciju.

Preses konferencē runāja arī ģenerālis Eizenhauers. Viņš sevišķi vērtību pievērsa labā tona jautājumiem. Ipaši nozīmīgi bija ģenerāļa vārdi: «Esmu triecīgs pazīnot, ka pašlaik manā pavēlniecībā esošo brunoto spēku uzvešanas bijusi Heliska. Mēs gribam, lai tā būtu vienmēr». Ja pirmo teikumu Eizenhauera klausītāji preses konferencē vēl varēja uzskatīt par «izsmalcinātu», kaut arī ne visai vietā izteiktu jokū, tad otrais teikums lika nodziest pat vissāļākajam smaidam. Rietumeiropas iedzīvotājiem pārāk labi pazīstami kautiņi, laupīšanas, uzbrukšanas sievītēm un citi tam līdzīgi amerikāņu kareivju «uzvešanas paraugi», par kuriem ik dienas spiesta zināt «maršālizēto» valstu prese.

Atzliegums

Gribēdams izdarīt demokrātisku žestu un iegūt nākamo paaudzi «pateicību», Georgijas štata gubernators Hermans Tolmedzs «radikāli» ieviešusies Ku-kluksklana darbībā. Ar gubernatora rīkojumu Ku-kluksklana locekļiem uz visstingrāko aizliegts: 1. nēsāt seju aizsedošas baltas kapuces, 2. dedzināt krustus un 3. baidīt laudis.

Kuklusklaniešu dzīlo cietu gubernatora rīkojumiem apliecina šāds gadījums. Ielauziesies naktī kādā namā Georgijas štata pilsētā Duglasvilā, viņi izrāva no gultām un izveda ārpus pilsētas divus nēģerus. Kuklusklanieši nežēlīgi spīdzināja šos nevainīgos cilvēkus un vienu no viņiem sašāva.

Saskaņā ar gubernatora rīkojumu lincotāji «strādājuši» parastajos tērpos. Katrs bijis ģērbies, kā sakā, atbilstoši savam materiālajam iespējam. Arī sejas nebija aizsegta.

Lincošana «demokratizējusies». Atkrituši izdevumi un rūpes par maskošanu. Un pilnīga drošība pret tiesu orgāniem garantēta tāpat kā agrāk.

Mūsu zemes muzejiem

PSRS Ministru Padomes Mākslas lietu komitejas iepirkšanas komisija pēdējā laikā iegādājusies vairākus ļaunus glezniecības, grafikas un skulptūras darbus. To vidū ir D. Naibandiana glezna «Liela draudzība», S. Grigorjeva «Divnieka apspriešana», A. Gricaļa «Zigulis», F. Rešesnikova «Par mieru», S. Cuiķova «Rīts padomju saimniecībā» un citas.

Iegādāti N. Tomska, F. Abdurachmanova, Z. Azgura, S. Konenkova un citu padomju tēlnieku darbi ģipsi, marmora un kokā.

Iepirkšanas komisija iegādājusies arī vairākus izcilu krievu meistaru audeklus. To vidū ir V. Makovska gleznas «Drauzi» un «Bazara», I. Šiškina «Mežmalā» un V. Vereščagina zīmējumu albums.

PSRS rezervāti

Valsts ģeogrāfiskās literatūras izdevniecība laidusi klajā rakstu krājuma «PSRS rezervāti» pirmo sējumu.

Mūsu zemē ir vairāk nekā 100 rezervātu, kas atrodas PSRS neapveramajos plašumos — no arktiskās tundras līdz subtropiēm.

Pirmos dekretus par rezervātu izveidošanu parakstījis V. I. Lenins. Kopš tā laika to skaits vairākkārt pieaudzis. Rezervāti pārvērtušies zinātniskās laboratorijās, kur padomju zinātnieki risina svarīgas dabas zinību problēmas.

Rakstu krājumu sastādījis zinātnisko darbinieku kolektīvs KPFSR Pedagoģisko zinātņu akadēmijas korespondējošā locekļa A. Solovjova vadībā. Tas ir pirmais mēģinājums sastādīt Padomju Savienības rezervātu pilnīgu popularizātnisku aprakstu.

Pirmajā sējumā ietilpst apraksti par PSRS Eiropas daļas rezervātiem. Otrajā sējumā būs raksti par Uralu, Sibīriju, Tālo Austrumu un Vidusāzijas rezervātiem.

JAUNAS GRĀMATAS

Latvijas valsts izdevniecības angādā iznākušas šādas jaunas grāmatas:

A. Boičenko. Jaunība. II daļa. Tulkojusi O. Balodīte. Ilustrējis V. Valdmanis. 304 lpp. Maksā 11 rubļu 10 kap.

Jānis Grots. Augšanas prieks. Dzejas. Ilustrators A. Apinis. 140 lpp. Maksā 6 rubļu 20 kap.

N. Kalma. Sinepju paradizes bērni. Romans. Tulkojusi V. Piese. Ilustrējis M. Vitoliņš. 360 lpp. Maksā 15 rubļu 80 kap.

V. Kostileva. Ivans Bargais. Romans. III grāmata. Tulkojis Kārlis Blaus. Vāku zīmējis S. Gelbergs. 340 lpp. Maksā 13 rubļu 30 kap.

L. Linkovs. «Vecā brunurpuča» kapteinis. Tulkojusi I. Kalnciema. Ilustrējis V. Začins. 232 lpp. Maksā 9 rubļu 15 kap.

Lu-Sin. A — Q patiesā vēsture. Stāsts. Tulkojusi E. Nātrīte. Ilustrators M. Ozoliņš. 84 lpp. Maksā 1 rubli 80 kap.

D. Michaļci. Rietumeiropas literatūras vēsture. Tulkojis M. Smulovičs. 100 lpp. Maksā 2 rubļu 40 kap.

I. S. Turgenjevs. Izlase. Tulkojis Kārlis Strāls. Ilustrators V. Pukis. 572 lpp. Maksā 21 rubli 20 kap.

Nākamajā nedēļā

Odesas Valsts Ukrainu Dramas teatra viesizrādes Krievu Dramas teatri:

Sodien, plkst. 12. — «Trešā kursa students», vakarā — «Zeme». 16. jūlijā — «Natalka Poltavka». 17. jūlijā — «Ne-laimīgā». 18. jūlijā — «Soročinas gada turgus». 19. jūlijā — «Marusia Boguslavka». Vakara izrāžu sākums plkst. 20.

Jelgavas Dramas teatra viesizrādes Dailes teatri:

Sodien, plkst. 14. — «Seši mīli cilvēki» vakarā — «Verdzenes». 17. jūlijā — «Ar dziesminu druva gāju». 18. jūlijā — «Seši mīli cilvēki». 19. jūlijā — «Ar mīlu neko». 20. jūlijā — «Liesma naktī». 21. jūlijā — pirmizrāde «Labās gribas cilvēki». Vakara izrāžu sākums plkst. 20.

Sodien Kultūras un atpūtas parkā Lellu teatra viesizrādes: «Maijā —

saimniecīte», sākums plkst. 14. un «Pelnrušķīte», sākums plkst. 16.30.

o Kultūras un atpūtas parkā Operas un baleta teatra mākslinieku koncerts. Sākums plkst. 19.

o Dzintaru koncertzālē KPFSR tautas mākslinieka, Stalina premijas laureāta P. Lisiciana koncerts. Sākums plkst. 21.

17. jūlijā Filharmonijas koncertzālē, Amatū ielā 6, P. Lisiciana koncerts. Sākums plkst. 21.

18. jūlijā Dzintaru koncertzālē simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas simfoniskais orķestris. Dirģents LPSR nopelniem bagātais mākslinieks, Stalina premijas laureāts A. Jansons. Sākums plkst. 21.

Daži socialistiskā realisma teorijas jautājumi

Nobeigums

Ja loģiski attīsta šos A. Miasnikova maldīgos uzskatus, tad tie nenovēršami liek nonākt līdz A. Belika vulgarizatora pozīcijai.

Polemizēdams ar prof. A. Jegolinu, A. Beliks rakstīja: «Vadošies no Lenina raksturojuma par revolucionārās kustības trešo periodu, veltīgi meklēt tā attēlojumu tādā rakstnieku kā Čehova un L. Tolstoja darbos... šie rakstnieki atradās visai tālu no izpratnes par saturu un raksturu, kāds bija revolucionarātai kustībai ar socialistisko proletariatu priekšgalā...»

Tam līdzīgiem šauriem, aprobežotiem uzskatiem par Tolstoju un Čehovu XIX gadsimta beigu dairādi pamatā ir nepareize, šaurs priekšstats par krievu revolucionārās kustības trešo periodu kā par periodu tādā strādnieku šķiras kustībā, kas ir noslēgta, izolēta. Istenībā krievu strādnieku šķira ar savu partiju priekšgalā uztājas kā visas tautas vadone. Lūk, tāpēc arī viss klasiskais mantojums ir tās mantojums, tās nacionālā leņnuma.

XIX gadsimta beigās visai pasaulei kļuva skaidra nevis krievu literatūras «aprobežotība», nevis tās vājumus, bet gan, gluži otrādi, tās plašums, varenlība, bezbailība kardinālu sociālu iautājumu nostādne, tās idejiskais, morālais, mākslinieciskais diženums. Tieši tajā laikā posmā, kuru A. Miasnikovs raksturo kā krievu kritiskā realisma literatūras panākšanas periodu, Lenins rakstīja, ka «avangarda cīnītāja lomu var izpildīt vienīgi partija, ko vada progresīva teorija. Bet lai vismaz kaut cik konkrēti varētu iedomāties, ko tas no-

zīmē, lasītājs lai atceras tādus Krievijas socialdemokrātijas priekštečus kā Hercenu, Belinski, Černiševski un 70. gadu revolucionāru spožo plejadu; lai padomā par to vispasaules nozīmi, kādu tagad iegūst krievu literatūra...»

Krievu literatūras raksturojums, ko devis Lenins, ir nacionālā leņnuma caursīrāto.

Biedra Stalins rakstīja Demjanam Bedņijam:

«Visu zemju revolucionārie strādnieki vienprātīgi aplaudē padomju strādnieku šķirai un vispirms krievu strādnieku šķirai, padomju strādnieku avangardam, kā savam atzītajam vadonim, kas realizē pašu revolucionārāko un pašu aktīvāko politiku, kādu jebkad sapņojuši realizēt citu zemju proletariāti. Visu zemju revolucionāro strādnieku vadītāji kārti studē Krievijas strādnieku šķiras jo pamācošo vēsturi, šās šķiras pagātni, Krievijas pagātni, zinādami, ka bez reakcionārās Krievijas bija vēl revolucionāra Krievija, Radiševu un Černiševsku, Želabovu un Ulianovu, Čalturinu un Aleksejevu Krievija. Viss tas rada (nevar neradīt!) krievu strādnieku sirdīs revolucionāra nacionāla leņnuma jūtas, kas spēš kairināt pārvietot, kas spēš darīt brīnumus.»

Mēs redzam, ka Lenins un Stalins saista krievu strādnieku šķiras pasaulvēsturisko revolucionāro lomu arī ar krievu progresīvo nacionālo tradīciju, ar krievu nacionālā klasiskā mantojuma bagātību, ar mūsu Dzimtenes slaveno pagātni.

Prof. A. Miasnikova rakstā ir neizredīgā, līdz galam nepārdomātas tezes, kuras uztveramas kā komunistu uzpūtības izpausme. Tā viņš raksta:

«Literāts, kurš nostāties bolševistiskā partietiskuma pozīcijās, kurš zina sabiedrības attīstības likumus, ir augstākā tipa darbinieks, jo viņš ne tikai zina sabiedrības attīstības likumus, bet arī sekmē tā progresīvo virzīšanos uz priekšu.»

Nepareizi ir izvīrīt šāda veida tezes, nokuļojēt to, ka var ļoti zināt sabiedrības attīstības likumus un tomēr būt par sliktu mākslinieku. Tāpat nedrīkst aizmirst to, ka pagātnes lielle rakstnieki ar savu vareno dairādi sekmējuši sabiedrības progresīvo virzīšanos uz priekšu.

Socialistiskā realisma metodes pārākums pār kritiskā realisma metodi dod pamatu komunisma laikmeta mākslas mākslinieciskajam pārākumam pār iepriekšējo laikmetu mākslu, taču šī iespēja kļūs par īstenību nevis automatiski, bet vienīgi tad, ja notiks konsekvēnta cīņa par augstu meistariību.

Novatorisms ir tradīciju turpināšana un attīstīšana jaunos vēsturiskos apstākļos, bet nevis saīsu pārraušana ar tradīcijām. Krievija tāpēc jau arī spēja kļūt par socialistiskā realisma dzimteni, ka varonīgā bolševiku partija virzīja to uz socialistisko revolūciju, ko bija gatavojusi visa mūsu Dzimtenes pagātnē, visa tās kultura, tajā skaitā arī tās literatūra. Dīžena krievu literatūra, tāpēc ka tā bija dīžena literatūra, jau arī spēja kļūt vispirms Gorkija dairāde, bet vēlāk Majakovska un citu padomju rakstnieku dairāde, par Lenina-Stalina partijas iedvesmoto socialistiskā realisma literatūru. Līdzīgi tam, kā Krievija, saskaņā ar Lenina vārdiem, bija ar cie-

šanām sasniegusi marksismu varonīgas pašuzpūšanās, pašizliecīgu meklējumu rezultātā, tāpat krievu literatūra ar ciešanām sasniegta socialistiskā realisms, kas uzvarēja socialistiskajā sabiedrībā un guva ģenialu teoretisku raksturojumu biedra Stalina formulā. Bez noteiktas un skaidras izpratnes par literatūras kontinuitāti nav iespējams saprast arī jauninājumu, kvalitatīvo lēcenu literatūras attīstībā, pašu socialistiskā realisma literatūras rašanos.

A. Miasnikovs raksta par Gorkiju: «Leninskais literatūras partietiskuma princips pasargāja rakstnieku no zemošanās Rietumu buržuaziskās kultūras priekšā.»

Bet taču gan Belinskis, gan Černiševskis, gan Ščedrina, gan citi ģenialie priekšteči bija dedzīgi cīnītāji pret zemošanos Rietumu buržuaziskās kultūras priekšā. Patriotisms ir krievu literatūras svēta tradīcija. To nedrīkst aizmirst. Nedrīkst pielietot bolševistiskā partietiskuma principu mūsu klasiskā mantojuma sašaurināšanai, padarot to nabadzīgāku: tas nozīmētu dzīlo nepareizi saprast bolševistiskā partietiskuma principu literatūrā, kura saturā ietilpst saudzīgas, leniniski staliniskas attieksmes pret klasisko mantojumu.

Skaidrība socialistiskā realisma teorijas pamatautājumos nepieciešama arī no tā viedokļa, lai sniegtu idejisku, teoretisku palīdzību progresīvās literatūras teorijas, kritikas un pašas literatūras attīstībai ārzemēs. Starp citu, nepieciešams izskaidrot, ka nepareizs ir dažās mūsu kritiku grāmatās, skolotājiem domātos mācību palīgglīdzekļu krājumos un citos izdevumos izplatītais priekšstats par to, ka socialistiskais realisms izveidojies vienīgi uz socialisma uzvaras, ekspluatatoru šķiru likvidācijas pamata, pēc «lielā lūzuma gada». Šo viedokli atspēko Gorkija dairāde pirms revolūcijas, Majakovska dairāde padomju periodā un citi piemēri.

Socialistiskais realisms krievu literatūrā radās un izveidojās strādnieku šķiras revolucionārās cīņas procesā, pirmsrevolūcijas uzplūdu gados un pirmās krievu revolūcijas laikā, 1905.—1907. gados.

Nosacījumi socialistiskā realisma radīšanai katrā zemē izveidojas un izveidojas dažādi, un kritikas darbs ir izpētīt šos konkrētos vēsturiskos nosacījumus. Bet, neaizsāubāmi, viena lieta ir socialistiskā realisma pilnīga uzvara, dominēšana literatūrā, kas, patiešām, iespējama vienīgi uz uzvarējušā socialisma, tautā sasniegtā morālā, politiskās vienotības bāzes, un cita lieta — socialistiskā realisma rašanās un izveidošanās. Tā, kā mums to rāda mūsu Dzimtenes paraugs, ir iespējama arī cīņas procesā par strādnieku šķiras un tā vadīto darba laužu masu mērķu un uzdevumu realizēšanu. Mūsu norādītajam nepareizajam viedoklim iautājumā par socialistiskā realisma metodes rašanos un izveidošanos var būt negatīvas sekas literatūrā: attīstībā tautas demokrātijas zemēs, kā arī progresīvās literatūras attīstībā kapitalistiskajās zemēs, tāpēc ka šīs viedoklis var vājināt to mākslinieku, kritiku, teoretiku pozīcijas, kuri cīnās par īstenības patiešīgu atspoguļošanu saskaņā ar socialistiskā realisma prasībām.

Biedra Stalina ģenialais darbs par valodniecības iautājumiem izvirzījis ārkārtīgi lielus jaunrades uzdevumus. Un mūsu literatūras zinātnē, tāpat mūsu padomju literatūrā jāatbrīvojas savā celā no visa, kas nav savienojams ar mūsu socialistiskās dzīves plašumu, dzīves, kura strauji virzās uz komunismu. Nav šaubu par to, ka, ja notiks biedrības radošās diekusijas, ja patiešām tiks izvērtēta kritika un paškritika, mēs spēsim veikt savus uzdevumus, nelokāmi iznīdēt zinātnes ģenialā korifeja, mākslas gudrā drauga — lielā Stalina norādījumus.